

**ANALIZA SUDSKE PRAKSE U
PREDMETIMA NASILJA U PORODICI
U BOSNI I HERCEGOVINI**

Autorice

Maida Ćehajić-Čampara i Nejra Veljan

Urednice

Majda Halilović i Adisa Zahiragić

Dizajn i priprema

Sanin Pehlivanović

Lektura

Sandra Zlotrg

Štampa

Level UP media & education consulting d.o.o.

Izdavač

(c) Atlantska inicijativa, 2018.

Sva prava pridržana

Zahvalnica

Atlantska inicijativa se zahvaljuje Švedskoj na finansijskoj podršci projektu Rod i pravosuđe u Bosni i Hercegovini, kojeg je izrada i objavljivanje ovog izvještaja dio.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.54/.55:347.95(497.6)

ĆEHAJIĆ-Čampara, Maida

Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini / Maida Ćehajić-Čampara, Nejra Veljan. - Sarajevo : Atlantska inicijativa, 2018. - 100 str. : graf. prikazi ; 21 cm

O autoricama: str. 4. - Bibliografija i bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-8097-6-8

1. Veljan, Nejra

COBISS.BH-ID 25549574

Maida Ćehajić-Čampara
Nejra Veljan

**ANALIZA SUDSKE PRAKSE U
PREDMETIMA NASILJA U PORODICI
U BOSNI I HERCEGOVINI**

www.atlantskainicijativa.org

Sarajevo, 2018.



O AUTORICAMA

Maida Ćehajić-Čampara je projektna koordinatorica Atlantske inicijative u Bosni i Hercegovini. Diplomirala je historiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. U proteklih deset godina radila je na projektima unapređenja položaja žena u BiH, i to u sektorima sigurnosti, pravosuđa i društvene isključenosti.

Nejra Veljan je istraživačica i pravna analitičarka u Atlantskoj inicijativi. U fokusu njenih istraživanja su radikalizam, nasilni ekstremizam i rodno zasnovana krivična djela. Magistrirala je na Pravnom fakultetu (LL.M), Krivično-pravna katedra, i na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije (MA iz sigurnosnih studija) Univerziteta u Sarajevu.




ATLANTSKA INICIJATIVA I PROJEKAT ROD I PRAVOSUĐE U BOSNI I HERCEGOVINI

Atlantska inicijativa (u daljem tekstu: AI) je nevladina organizacija sa sjedištem u Bosni i Hercegovini koja se bavi istraživanjima i razmatranjem modela unapređenja odgovora na različite sigurnosne rizike u BiH uključujući nasilje nad ženama te oblike radikalizacije i ekstremizma.¹ Od 2011. godine Atlantska inicijativa radi na provođenju projekta Rod i pravosuđe u Bosni i Hercegovini. Projekat je do 2017. godine implementiran u saradnji sa Ženevskim centrom za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF). Podržava ga Ambasada Kraljevine Švedske u BiH, uz doprinos Ureda za razvoj, podršku i edukaciju tužilaštava u inostranstvu – OPDAT (Ambasada SAD-a u BiH) u određenim projektnim aktivnostima.

Cilj ovog višegodišnjeg projekta je jačanje kapaciteta sudija i sutkinja, tužiteljica i tužilaca da efikasnije integriraju principe rodne ravnopravnosti u pravosudne procedure i prakse u BiH u predmetima koji obuhvataju spektar krivičnih djela nasilja nad ženama i seksualnog uznemiravanja, u predmetima razvoda braka i povjeravanja djece, te istraživanje i razmatranje rodni predrasuda u sudskim postupcima. Određene projektne aktivnosti obezbjeđuju resurse i istraživanja, dok su druge usmjerene ka razvojnim ciljevima kojima se stvara postupna transformacija načina razmišljanja i organizacijski pristupi pitanjima roda u pravosuđu. U provedbi projekta Atlantska

1 Vidi web-stranicu Atlantske inicijative na: www.atlantskainicijativ.org.



inicijativa saraduje s Visokom sudskim i tužilačkim vijećem BiH, Udruženjem žena sudija u BiH (u daljem tekstu: UŽS), centrima za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i Republici Srpskoj (u daljem tekstu: CEST FBiH i CEST RS), te brojnim sudijama i sutkinjama, tužiocima i tužiteljicama, profesorima i profesoricama pravnih fakulteta i profesionalnim članovima i članicama pravosudne zajednice u Federaciji BiH i Republici Srpskoj.

SADRŽAJ

O AUTORICAMA.....	4
ATLANTSKA INICIJATIVA I PROJEKAT ROD I PRAVOSUĐE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	5
ZAHVALNICE.....	9
PREDGOVOR.....	10
1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	13
1.1. Prikupljanje podataka.....	13
1.2. Analiza podataka.....	14
2. TEORIJSKI I PRAVNI OKVIR NASILJA U PORODICI.....	19
2.1. Definicija i prevalenca nasilja u porodici.....	19
2.2. Međunarodni instrumenti za nasilje u porodici.....	22
2.3. Domaći pravni okvir.....	25
3. PRAĆENJE SUDSKE POLITIKE U PREDMETIMA NASILJA U PORODICI.....	29
3.1. Opće informacije o analiziranim presudama.....	30
3.1.1. Spol počinitelja i oštećenih.....	30
3.1.2. Odnos počinitelja i oštećene osobe.....	32
3.1.3. Primarne, sekundarne i tercijarne žrtve nasilja u porodici.....	33
3.1.4. Obrazovna struktura počinitelja nasilja.....	34
3.2. Razumijevanje uzroka nasilja u porodici.....	36
3.3. Svjedočenje žrtve u slučajevima krivičnog djela nasilja u porodici.....	39
3.4. Društvena poruka i preovladavajući diskurs.....	42
3.4.1. Društvena poruka u presudama za nasilje u porodici.....	42
3.4.2. Mizoginija i nasilje u porodici.....	43

4.	PRAVNA KVALIFIKACIJA DJELA NASILJA U PORODICI.....	47
5.	PRIZNANJE KRIVICE U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI	51
6.	SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU.....	55
7.	IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV	59
8.	SUDSKA OCJENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI.....	61
8.1.	Otežavajuće okolnosti.....	65
8.1.1.	Ranija osuđivanost	65
8.1.2.	Dugotrajnost vršenja djela nasilja u porodici.....	68
8.1.3.	Vršenje nasilja u porodici u prisustvu maloljetne osobe i nasilje nad naročito ranjivim licem.....	71
8.1.4.	Davljenje kao otežavajuća okolnost.....	73
8.1.5.	Zloupotreba položaja	75
9.	OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI	77
9.1.	Porodični status optuženog	77
9.2.	Materijalne prilike optuženog.....	79
9.2.1.	Bitno smanjena uračunljivost	79
9.2.2.	Iskazano kajanje	80
9.2.3.	Korektno ponašanje optuženog pred sudom.....	81
10.	ANALIZA KAZNENE POLITIKE KRIVIČNOG DJELA NASILJA U PORODICI.....	83
10.1.	Zatvorske kazne.....	88
10.2.	Uslovne osude.....	89
10.3.	Izricanje novčane kazne.....	90
10.4.	Generalni pregled analiziranih presuda za 2016. godinu.....	90
11.	KAZNENI NALOG.....	93
11.1.	Stavovi o kaznenoj politici intervjuisanih sudija i sutkinja	96
12.	PREPORUKE ZA NASTAVAK EDUKACIJA ZA SUDIJE I TUŽITELJE	99



ZAHVALNICE

Istraživanje je zasnovano na predmetima prikupljenim zahvaljujući spremnosti predsjednika i predsjednica sudova u Bosni i Hercegovini da s istraživačicama podijele presude za krivično djelo nasilja u porodici iz 2016. godine. Izuzetno cijenimo spremnost intervjuisanih sudija i sutkinja da prenesu neprocjenjiva iskustva iz sudske prakse.

Zahvaljujemo se Adisi Zahiragić, sutkinji Kantonalnog suda u Sarajevu, na stručnim savjetima, korekciji teksta i vrijednim sugestijama u vezi s pravnim aspektima istraživanja, te Aneru Zukoviću koji je grafički obradio prikupljene podatke. Upućujemo zahvalnost Heather Huhtanen, koja je kroz dugogodišnji rad sa AI na provedbi projekta Rod i pravosuđe dala značajan doprinos ovom istraživanju. Posebnu zahvalu dugujemo Majdi Halilović, koja je svojim radom, podrškom i stručnim sugestijama bitno unaprijedila kvalitet istraživanja.

Ovo istraživanje i izvještaj omogućila je Švedska ambasada u Sarajevu putem projekta Rod i pravosuđe u Bosni i Hercegovini. Cijenimo što su prepoznali značaj stjecanja boljeg uvida u odgovor pravosudnog sistema na pitanja nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini.



PREDGOVOR

Uvrštavanjem nasilja u porodici u krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine (2000. g. u Krivični zakon Republike Srpske, 2003. g. u krivične zakone Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta BiH) inicirano je društveno sankcionisanje ovog krivičnog djela. Na taj način je nasilje u porodici izašlo iz privatne sfere i definisano je kao krivično djelo sa svojim kvalifikatornim oblicima, koje se rješava unutar krivičnog pravnog sistema u BiH. Unapređenje sudskog odgovora na nasilje u porodici je veliki izazov, jer predstavlja izuzetno složeno socio-kriminološko pitanje, sa kojim se suočavaju profesionalne pravne zajednice širom svijeta.

Pravosuđe u BiH ima mogućnost da doprinese društvenoj promjeni kad je u pitanju nasilje u porodici tako što će osigurati da svi akteri zauzmu profesionalan i dosljedan pristup prilikom rješavanja slučajeva nasilja u porodici. Sudije i sutkinje imaju ključnu ulogu u postizanju oštrije društvene osude kroz sankcionisanje počinitelja koje pokazuje i osudu i razumijevanje problema nasilja u porodici, dok tužioci i tužiteljice imaju značajnu ulogu u blagovremenom procesuiranju počinitelja i zaštiti prava žrtava nasilja u porodici. Istraživanja pokazuju da dosljedan odgovor krivičnog pravnog sistema ima efekt preventivnog djelovanja, jer se stvara povjerenje žrtava u rad sistema, a počinioci nasilja su svjesni izvjesnosti sankcije za izvršeno djelo.¹

U BiH se primjenjuje nekoliko pristupa u cilju unapređenja odgovora pravosuđa na nasilje u porodici; pružanje edukacija za sudije i tužioce, jačanje multidisciplinarnog pristupa pružanja podrške, razvoj materijala, analiza presuda i praćenja suđenja. Ipak, i dalje u sudskoj praksi dominiraju prakse

1 Andres Klein, Practical Implications of Current Domestic Violence Research: For Law Enforcement, Prosecutors and Judges, *National Institute of Justice Special Report*, US Department of Justice Programs, 2009, 52-53.

izricanja uslovnih osuda, blaže kvalifikacije krivičnog djela nasilja u porodici, nespremnost da se nasilje u porodici procesuiru u stjecaju s drugim kaznenim djelima, te odmjeravanje kazne na granici ili ispod granice propisane zakonom.²

Prepoznavši značaj unapređenja odgovora pravosuđa na nasilje u porodici i jačanja dosljednosti sudske prakse, u okviru projekta Rod i pravosuđe u BiH, 2012. g. formiran je sudijski panel, čiji je cilj bila izrada specifičnog priručnika za sudije koji rade na procesuiranju slučajeva nasilja u porodici. Rad panela, kojem su podršku pružili DCAF-a i AI, rezultirao je izradom **PRIRUČNIKA: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini**³ (u daljem tekstu: Priručnik), kao materijala koji su izradile sudije za sudije u cilju unapređenja sudske prakse.

Osvrćući se na izvještaj OSCE-a iz 2011. godine, međunarodnu sudsku praksu i analizu sudskih predmeta iz oblasti nasilja u porodici, panel je dao preporuke o ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u slučajevima nasilja u porodici, zaključivši da je postojeća ocjena okolnosti glavni faktor neadekvatnog sudskog odgovora na krivično djelo nasilja u porodici u BiH.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće prepoznalo je Priručnik kao veoma značajan materijal za unapređenje sudske prakse. Priručnik je do kraja 2015. g. dostavljen svim pravosudnim institucijama u BiH, te su u skladu sa Priručnikom razvijeni edukativni materijali koji su prihvaćeni od strane entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca. U okviru programa obuka, čiji je cilj bila provedba Priručnika, educirano je preko 200 sudija i tužilaca. Obuke su organizovane u saradnji sa CEST FBiH, CEST RS, entitetskim udruženjima tužilaca, Udruženjem žena sudija u BiH te Udruženjem stručnih saradnika u BiH.

Cilj predmetnog istraživanja je analiza primjene Priručnika u sudskoj praksi BiH i evidentiranje promjena u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici od

2 Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, Banja Luka: Centar za pravnu pomoć ženama i Fondacija Udružene žene, 2014. Vidi: <http://unitedwomenbl.org/wp-content/uploads/2015/08/analiza-praenja-krivinih-postupaka-u-oblasti-rodno-zasnovanog-nasilja-u-rs-i-fbih.pdf>

3 Ibid.



2011. godine, kada je provedena analiza Misije OSCE-a u BiH *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*.⁴ Istraživanjem se željelo utvrditi da li je Priručnik imao utjecaja na rad sudija, te da li su provedene edukacije utjecale na kvalitet sudskih presuda.

Analizom je obuhvaćeno ukupno 150 predmeta nasilja u porodici iz 2016. g. Interpretacije iz analize su dodatno obaćene kvalitativnim intervjuima sa 24 sudije i sutkinje, koji imaju višegodišnje iskustvo u radu sa slučajevima nasilja u porodici.

Analiza prvostepenih presuda⁵ je pokazala da su glavni problemi u sudskom odgovoru na nasilje u porodici: povremeni nekritički pristup u odlučivanju prilikom potvrđivanja optužnice od strane sudija za prethodno saslušanje, izricanje sankcija pri donjoj granici ili ispod propisanog zakonskog minimuma, pretežno izricanje uslovnih osuda, pa čak i u slučajevima kvalifikovanog oblika krivičnog djela nasilja u porodici, izostanak opozivanja uslovnih osuda nakon ponovnog počinjenja krivičnog djela u periodu provjeravanja, te stereotipna ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom odluke o sankciji, čime se ne uzima u obzir specifičnost problema nasilja u porodici.

4 OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011.

5 Analizom su obuhvaćene 92 prvostepene presude, 45 presuda koje su donesene na osnovu optužnica sa kaznenim nalogom (općinski i osnovni sudovi) i 13 drugostepenih presuda (kantonalni i okružni sudovi).

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je počelo sa sveobuhvatnim pregledom postojećih međunarodnih standarda i literature na temu nasilja u porodici, što je pomoglo u kreiranju istraživačkih metoda i alata za prikupljanje podataka i u njihovoj analizi. Primijenjeno je nekoliko različitih metoda koje su uključivale intervju, normativnu analizu važećih međunarodnih i domaćih propisa, normativnu analizu presuda te kvalitativni i kvantitativni pristup analizi presuda, konkretnije *empirijska pravna istraživanja*.⁶

1.1. Prikupljanje podataka


U skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini,⁷ a na molbu Atlantske inicijative, koja je upućena tokom aprila 2017. godine, za dostavljanje predmeta nasilja u porodici iz člana 222. Krivičnog zakona Federacije BiH⁸ i člana 208. Krivičnog zakona Republike Srpske⁹ iz 2016. godine iz sistema za automatsko upravljanje predmetima (u daljem tekstu: CMS), Visoko sudsko i tužilačko vijeće (u daljem tekstu: VSTV) odgovorilo je preporukom da je potrebno da se istraživači direktno obrate predsjednicima sudova. Na molbu koja je dostavljena svim sudovima u BiH, predmete su dostavili: Općinski sud Livno, Općinski sud Sarajevo, Općinski sud Velika Kladuša, Općinski sud Tuzla, Općinski sud Živinice, Općinski sud

6 Peter Cane, Hedrbert Kritzer, *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*, Oxford Handbooks, Oxford University Press, 2010.

7 Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni Hercegovini (*Službeni glasnik BiH*, broj 100/13)

8 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine FBiH*, 76/14)

9 Krivični zakon Republike Srpske (*Službeni glasnik RS*, 94/2016)



Široki Brijeg, Općinski sud Bosanska Krupa, Općinski sud Visoko, Općinski sud Konjic, Općinski sud Cazin, Općinski sud Zavidovići, Osnovni sud Prijedor, Osnovni sud Prnjavor, Osnovni sud Zvornik, Kantonalni sud Novi Travnik, Kantonalni sud Livno i Okružni sud Banja Luka. Sudovi koji nisu dostavili predmete su u obrazloženju naveli da ne posjeduju pravosnažne presude krivičnog djela nasilja u porodici za 2016. godinu. Istraživanje, dakle, ne obuhvata cjelokupnu sudsku praksu iz 2016. godine za krivično djelo nasilja u porodici, nego dio koji se odnosi samo na dostavljene presude.

Analiza presuda je upotpunjena sa dvadeset četiri intervjuja sa sudijama i sutkinjama koji sude u predmetima nasilja u porodici. Intervjui su obavljani u sudovima: Općinski sud Sarajevo, Općinski sud Živinice, Općinski sud Tuzla, Osnovni sud Bijeljina, Osnovni sud Banja Luka, Općinski sud Cazin, Osnovni sud Zvornik, Općinski sud Visoko, Osnovni sud Prnjavor, Osnovni sud Prijedor i Kantonalni sud Novi Travnik. Svi intervjui su obavljani u terminu maj–juli 2017. godine u prostorijama sudova. Podaci koji su prikupljeni uz pomoć VSTV-a na osnovu Rješenja o slobodi pristupa statističkim podacima¹⁰ korišteni su za dio analize koja obuhvata sve presude i sve izrečene krivične sankcije iz 2016. godine na prostoru cijele Bosne i Hercegovine.

1.2. Analiza podataka

Prikupljene presude su prvenstveno analizirane kvantitativnim pristupom koji se temelji na primjeni metoda koje omogućuju kvantificiranje podataka, odnosno brojčano iskazivanje rezultata koji se odnose na kompleksne društvene fenomene, kao što je nasilje u porodici. Analizirano je ukupno 150 pravosnažnih presuda iz 2016. godine. Od ukupnog broja prikupljenih predmeta (150), analizom su obuhvaćene 92 prvostepene presude i 45 presuda koje su donesene na osnovu optužnica sa kaznenim nalogom (općinski sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine i osnovni sudovi u Republici Srpskoj) te 13 drugostepenih presuda (kantonalni sudovi u Federaciji BiH i okružni sudovi u RS-u). Predmet istraživanja su 92 prvostepene i 13 drugostepenih

10 Rješenje broj: 01-07-10-28-39/2018 kojim se odobrava pristup statističkim informacijama o broju presuda za krivično djelo nasilja u porodici, član 222. KZ FBiH i 208. KZ RS za 2016. godinu.

presuda. Presude sa izdanim kaznenim nalogom analizirane su odvojeno od prvostepenih i drugostepenih presuda, jer je forma presude značajno obimnija od kaznenog naloga i sadrži relevantne varijable za kvantifikaciju sudskih predmeta.

Za potrebe prikupljanja kvantitativnih podataka kreirali smo instrumentarij na temelju međunarodnih standarda i domaćih pozitivnopravnih propisa. U okviru istraživanja analizirane su 73 varijable poput biografskih karakteristika počinitelja, detaljnog dokaznog postupka i sankcije.

Prikupljenih predmeta (150)

Presude koje su donesene na osnovu optužnica sa kaznenim nalogom (45)

Prvostepene presude (92)

Drugostepene presude (13)

Podaci su uneseni u softver za kvantitativnu analizu podataka *IBM Statistical Package for the Social Sciences Data Analysis Software, v.21.*, skraćeno IBM SPSS. Nakon unosa, izvršena je logička i tehnička validacija unesenih podataka koja pretražuje određene greške prilikom samog unosa. Korištena je deskriptivna statistika,¹¹ pomoću koje smo analizirali učestalost pojave i povezanost varijabli s ciljem određivanja tendencija u sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini, ali i korelacije između varijabli.¹² Ispitivano je da li određena varijabla utječe na drugu, naprimjer, da li spol sudije/sutkinje utječe na kaznenu politiku. Tehnika koja se koristi da se ispita korelacija naziva se regresijska analiza i omogućuje nam da kvantitativno izrazimo takvu zavisnost (korelaciju) te dobiveni model koristimo za predviđanje podataka i njihovu analizu.¹³

11 Deskriptivna statistika bavi se uređivanjem prikupljenih, empirijskih podataka, njihovim grafičkim prikazivanjem i opisivanjem pomoću numeričkih vrijednosti: prosjek, standardna devijacija, korelacijski koeficijent.

12 David W. Kaplan, *The Sage Handbook of Quantitative Methodology for the Social Sciences*, Sage Publications, 2004.

13 Ronald H. Heck, Scott L. Thomas, Lynn N. Tabata, *Modeling with IBM SPSS, Quantitative Methodology Series*, Routledge, 2013.




Statistički podaci koji se odnose na cjelokupni broj pravosnažnih presuda koje smo dobili od VSTV-a u Bosni i Hercegovini korišteni su kao uporedni pokazatelji analiziranih presuda te za kreiranje preporuka za daljnje postupanje. Kvantitativna analiza presuda predstavlja svojevrsnu apstrakciju u analizi slučajeva nasilja u porodici. Sudski procesi protiv počinitelja krivičnog djela nasilja u porodici, barem u ovom istraživanju, ne mogu se u potpunosti razumjeti bez iskustvenog ispitivanja subjekata koji aktivno učestvuju u krivičnom postupku. Kako bismo nadomjestili nedostatke kvantitativne analize, uradili smo 24 polustrukturirana intervjua sa sudijama i sutkinjama uključenim u predmete nasilja u porodici. Istraživačice su osmislile seriju pitanja kojima su bile rukovođene i time su kreirale polustrukturirani upitnik za intervju.

Za potrebe kreiranja upitnika, korišten je Priručnik i međunarodni standardi koji se odnose na nasilje u porodici i rodno zasnovana krivična djela. Intervjui su vođeni u prostorijama sudova u prosjeku od sat (1) vremena, u prisustvu samo istraživačice i intervjuisanih sudija/sutkinja. Ukupno 21 intervjuisani sudija i sutkinja su imali višegodišnje radno iskustvo (7–15 godina), dok je njih troje na početku karijere i rade na poziciji sudije/sutkinje manje od dvije godine. Među sagovornicima su bile sudije s prvostepenih i drugostepenih sudova. Sudijama i sutkinjama su generalno postavljana pitanja o nasilju u porodici, o sudskim predmetima u krivičnim djelima nasilja u porodici, kako oni vide položaj žrtve/oštećene, izrečenim sankcijama, te o utjecaju Priručnika na njihov rad.

Nakon prikupljanja podataka, intervjui su transkribovani i manuelno analizirani kvalitativnim pristupom koristeći tematsku analizu¹⁴ i analizu diskursa.¹⁵ Ove vrste analize u kombinaciji sa normativnom analizom primijenjene su i tokom analize presuda. Analiza disursa presuda je uključivala dubinsko analiziranje svake presude da bismo stekli uvide u način predstavljanja oštećene i optuženog u postupku, koju poziciju zauzimaju tužitelji i sudije, te na koji način se vještačenje obavlja. Ovom metodom smo pratili korišteni jezik kojima optuženi/a opisuje oštećenu/og, da li se i na koji način ispoljava mizoginija te koliko je žrtvi odnosno oštećenoj/m pružena prilika da predstavu svoju priču.

14 A. Michael Huberman i Matthews B. Miles, *Data Management and Analysis Method in Collecting and Interpreting Qualitative Materials*, ed. Normal K. Denzin i Yvonna S. Lincoln, Sage Publications, 2013.

15 Martyn Hammersly, *Discourse Analysis: A Bibliographical Guide*, London: University in London, 2013.



Tematska analiza je korištena za kategoriziranje pojmova prema temi, a zatim za pronalaženje tih obrazaca unutar presude. Konkretnije, tematska analiza se sastojala od povezivanja kvantitativnih podataka sa tekstom iz presude, kojima smo dovodili u vezu pojmove i načine na koje se oni upotrebljavaju u presudama. Naprimjer, da li su olakšavajuće i otežavajuće okolnosti samo nabrojane ili su obuhvatale i objašnjenje te zašto su baš te činjenice dovele do smanjenja odnosno povećanja krivične sankcije. Normativna analiza, pored važećih međunarodnih standarda i domaćih zakona, odnosila se i na presude. Tako su istraživačice normativnu analizu koristile prilikom praćenja kvalifikacije djela i rasprave o odmjeravanju kazne na granici ili ispod granice propisane zakonom i prilikom ocjene da li su sudije i sutkinje koristile na pravi način okolnosti koje bi eventualno dovele do izricanja krivične sankcije ispod zakonskog minimuma.

Metodološkim pristupom koji smo izabrale za ovo istraživanje dobile smo detaljne uvide u datu problematiku, a parametri za uspješnu triangulaciju su zadovoljeni.¹⁶ Tokom istraživanja korištene su različite istraživačke metode, kako za prikupljanje podataka tako i za analizu, a sama analiza je dodatno obogaćena uvidima dvije istraživačice. Triangulacije metoda, kvalitativne i kvantitativne analize presuda i teorija su korištene u tumačenju kvalitativnih podataka i utvrđivanju nalaza. Triangulacija je metoda koja se koristi u istraživanjima kako bi se povećala valjanost istraživanja te prevazišlo oslanjanje na samo jednu metodu i izbjegle pristrasnosti samo jednog istraživača.¹⁷ To je naročito važno u kontekstu nasilja u porodici, u kojem postoje različite interpretacije, stavovi i teorije. Triangulacija¹⁸ je jedno od rješenja kojim se prevladavaju subjektivnost pri analizi određenog problema, nedorečenost određenih podataka i nedostaci metoda koje ne omogućuju potpun uvid u neki problem. Triangulacija podrazumijeva i korištenje različitih teoretskih pristupa kako bi se došlo do preciznijeg i dubljeg opisa određene društvene pojave, a s tim u vezi istraživanje se oslanja na znanja iz prava, kriminalistike, sociologije, psihologije i feminističkih studija.

16 Isadoc Newman, Carolyn S. Ridenour, *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*, Southern Illinois University Press, 1998.

17 Norman K. Denzin, *The Research Act: A theoretical Introduction to Sociological Methods*, New Brunswick, 2009.

18 Ivana Sekov i Ivana Maurović, *Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija*. Zagreb, 2017.



2. TEORIJSKI I PRAVNI OKVIR NASILJA U PORODICI


2.1. Definicija i prevalenca nasilja u porodici

Nasilje kao društvena pojava tumači se na različite načine, te samim tim postoje i različita teorijska shvatanja ovog djela. Ovo istraživanje se teoretski temelji na razumijevanju nasilja kroz upotrebu obrasca moći i kontrole ubjedljivo ilustriranog kroz model Duluth poznat pod nazivom *Točak moći i kontrole* koji objašnjava kako nasilnici koriste različite taktike prisile, manipulacije, fizičkog, psihičkog i seksualnog zlostavljanja kako bi ostvarili kontrolu nad suprugom ili partnericom.¹⁹ Usljed nasilja u porodici, žrtve nasilja najčešće bivaju izolirane, što dovodi do depresije i otuđenosti koje otežavaju ili potpuno onemogućuju socijalni kontakt i smanjuju mrežu podrške koju bi žrtva mogla iskoristiti u pružanju otpora ili napuštanju počinioca.²⁰ Izolacija dalje dovodi do nemogućnosti nošenja s dnevnim poteškoćama, gubitka povjerenja u sebe, samopoštovanja, nemogućnosti ličnog kvalitetnog razvoja, a samim tim i nemogućnosti kvalitetnog života za cijelu porodicu.

Razumijevanje da je nasilje u porodici namjerno i sistematsko korištenje fizičke agresije u kombinaciji sa drugim metodama, a ne uobičajena i neizbježna pojava u porodičnim odnosima je značajno prilikom razvijanja intervencija, ali i sudskog odgovora na nasilje u porodici. Ovakvo razumijevanje je reflektovano i u pristupima međunarodnih i domaćih organizacija. U

19 Ellen Pence i Michael Paymar, *Education Groups for Men Who Batter: The Duluth Model*, New York: Springer, 1993.

20 A. Milašin, T. Vranić i V. Buljubašić Kuzmanović, Ispitivanje učestalosti verbalne agresije kod djece i mladeži, *Život i škola*, 22(2), 116-141.



skladu s tim, Svjetska zdravstvena organizacija definira nasilje u porodici kao namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi, što može dovesti do smrti, psiholoških posljedica ili deprivacije.²¹ Mamula i kolege navode kako su nasilje i agresija sociopatološke pojave koje mogu biti povezane s mentalnom zaostalošću, izrazitom vulnerabilnošću, siromaštvom ili drugim nekim faktorom pri čemu tvrde da je najzastupljeniji razlog za nasilje težnja za moći (svjesna ili nesvjesna), potreba za vladanjem nad drugom osobom te neispunjena očekivanja.²²

U Bosni i Hercegovini posljednjih godina edukacije unutar pravosuđa se oslanjaju na razumijevanje nasilja u porodici kroz dekonstruisanje obrazaca moći i kontrole i mitova o nasilju u porodici koji pokušavaju odgovornost za nasilje u porodici prebaciti sa počinioca na žrtvu nasilja. U okviru edukacija se obrađuju i pravi uzroci nasilja u porodici, pokušavaju se dekonstruisati ideje koje implicitno opravdavaju nasilje a koje se temelje na shvatanju nasilnika kao osobe koja zbog svojih psihičkih problema, alkoholizma, siromaštva te supruga koje ih ne razumiju vrše nasilje.


Budući da nasilje u daleko većoj mjeri pogađa žene, nasilje u porodici se definiše kao oblik diskriminacije nad ženama, što je jasno naglašeno Konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Vijeća Evrope (u daljem tekstu: Istanbulska konvencija), koja nasilje u porodici definiše kao *kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama, a predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu dovesti do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu.*²³ Ratifikacijom Istanbulske konvencije Bosna i Hercegovina se kao država obavezala ne samo na odgovarajuće sankcionisanje nasilja u porodici od strane pravosudnih organa već i uspostavljanje različitih društvenih mehanizama u cilju zaštite žrtava.²⁴

21 World Health Organisation, *World Report on Violence and Health*. Dostupno na: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/

22 M. Mamula, S. Ručević, M. Vukmanić, M. Zvizdić, *Nasilje prepoznaj i spriječi (proživljeno iskustvo žena u teoriji i praksi)*. Sarajevo: Udruženje Žene ženama, 2013.

23 http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/CAHVIO_B.pdf.

24 *Službeni glasnik BiH*, broj 15/13.




Kategorija krivičnog djela *nasilje u porodici* (KZ FBiH i KZ BD) i *nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* (KZ RS) uvrštena je u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice, sa ciljem sankcionisanja i prevencije nasilja u porodici. Nasilje u porodici se najčešće ispoljava kao nasilje u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva, nasilje prema roditeljima i nasilje prema djeci. Oblici nasilja u porodici su psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko nasilje kojim se manifestuje moć i kontrola nad žrtvom.

Inkriminacija nasilja u porodici u BiH nakon 2000. g., kada je došlo do izmjene u zakonodavstvu, prvo u Republici Srpskoj, a zatim i u Federaciji Bosne i Hercegovine 2003. g., dovela je do promjene percepcije ovog krivičnog djela kod šire društvene zajednice, te je postavila ozbiljan i kompleksan zadatak pred tužilaštva i sudove da na adekvatan način procesuiraju slučajeve nasilja u porodici. Inkriminacijom ponašanja koje se stoljećima smatralo privatnim porodičnim problemom u koji društvo, pa samim tim ni pravosuđe, ne treba intervenisati, poslana je veoma značajna društvena poruka da svi trebaju biti zaštićeni od nasilja i nasilničkog ponašanja, ne samo u javnom nego i u privatnom prostoru. U državama širom svijeta porodično nasilje predstavlja krivično djelo, i sve je veći broj slučajeva nasilja u porodici koji svoj epilog dobijaju unutar krivičnog sistema zaštite.²⁵ Donošenjem niza zakona te izmjenom i dopunom postojeće legislative omogućena je efikasnija sudska zaštita od nasilja u porodici. Također, zakonima su uspostavljeni i mehanizmi zaštite žrtve koji bi trebali osigurati kako prevenciju tako i pružanje pomoći žrtvi nakon što je nasilje izvršeno. Bez obzira na višegodišnju implementaciju, primjena zakonske regulative koja je usmjerena na zaštitu žrtve od nasilja u porodici predstavlja oblast kojoj je neophodno unapređenje, prije svega kroz podršku radu sudija i tužilaca, kroz obuke, analize slučajeva i istraživanja, s obzirom da se radi o relativno novoj krivičnogpravnoj oblasti.

Decenijama unazad nasilje u porodici je prepoznato kao globalni društveni problem. Istraživanja ukazuju da je veliki broj žena izložen različitim vrstama partnerskog i porodičnog nasilja.²⁶ Studije o prevalenci nasilja u porodici

25 Elizabeth M. Schneider, Domestic Violence Law Reform in the Twenty-First Century: Looking Back and Looking Forward, *Family Law Quarterly* 42, 2008, no. 3.

26 World Health Organisation, *World Report on Violence and Health*. Dostupno na: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/



pokazuju da je skoro trećina svih žena širom svijeta doživjela fizičko i/ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera. Na globalnom nivou, čak 38% od ukupnog broja ubijenih žena ubio je partner ili supružnik.²⁷

Studijom, koja je u BiH provedena 2013. g., utvrđeno je da je skoro polovina svih žena obuhvaćenih istraživanjem doživjela najmanje jedan oblik nasilja od navršene petnaeste godine, a nešto manje od 12% je navelo da je doživjelo nasilje tokom godine koja je prethodila anketi.²⁸ Studija je pokazala da je najčešći vid nasilja psihičko, sa učestalošću od 42% tokom životnog vijeka, nakon čega slijedi fizičko nasilje sa učestalošću od 24% tokom životnog vijeka, a 6% žena je navelo da je doživjelo seksualno nasilje.²⁹

Najšire je rasprostranjeno nasilje koje nad ženama vrše njihovi sadašnji ili bivši partneri, jer su oni počinioci u 71,5% slučajeva. Mlade su žene više izložene nasilju nego starije, te stopa prevalencije kod žena starosti 18–24 godine iznosi 56,38%, a kod žena u dobi starijih od 65 godina iznosi 44,2%.³⁰

2.2. Međunarodni instrumenti za nasilje u porodici

Međunarodni standardi – koji određuju pravne, materijalne, ali i procesne elemente – uređeni su pravno obavezujućim međunarodnim ugovorima i konvencijama na tri nivoa: (i) Vijeće Evrope, (ii) Ujedinjene nacije i (iii) Evropska unija.³¹ Države su dužne da primjenjuju norme koje proističu iz potpisanih ili ratifikovanih dokumenata.³² Njihov značaj leži u tome što čitav

27 World Health Organization, *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*, Geneva, 2013.


28 M. Babović, *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013, str. 18-19.

29 Majda Halilović, *Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnog pravnog sistema na nasilje u porodici u BiH*, Sarajevo: Atlantska inicijativa i DCAF, 2015.

30 *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini*, str. 19.

31 Međunarodno-pravne obaveze države proističu iz izvora međunarodnog prava. Ovi izvori su forme putem kojih nastaju pravila međunarodnog prava i navedeni su u članu 38 st. 1 Statuta Međunarodnog suda pravde: međunarodne konvencije i ugovori koji predstavljaju pravila izričito priznata od strane država u sporu; međunarodni običaji, kao dokaz opšte prakse koja je prihvaćena kao pravo između država u međunarodnim odnosima; oni su, uz nekoliko izuzetaka, obavezujući za sve države; opšta pravna načela, kao što su *dobra vjera*, koja priznaju prosveteni narodi, koja su takođe obavezujuća za sve države; sudske odluke, na primjer međunarodnih sudova, i učenja najpozvanijih stručnjaka; ona pomažu u utvrđivanju i tumačenju pravnih pravila.

32 Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora kodificirala je postojeće običajno međunarodno pravo koje se odnosi na međunarodne ugovore. Usvojena je u Beču 22. maja 1969, a stupila je na snagu 27. januara 1980. godine.



skup tih dokumenata ima snažan utjecaj na proširivanje međunarodnog prava na ženska prava.

Bosna i Hercegovina je potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir (Daytonskog ugovora) u Aneksu IV inkorporirala većinu međunarodnih pravnih dokumenata. Kao članica Organizacije ujedinjenih nacija (UN), dvostruka potpisnica Vijeća Evrope (VE), BiH ima pravnu obavezu da adekvatno primijeni međunarodne dokumente za zaštitu ljudskih prava usvojenih na nivou ovih organizacija. Neki od njih su preuzeti sukcesijom od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.³³


Generalna skupština UN-a, prepoznavši značaj promocije ženskih ljudskih prava, usvojila je 1979. g. Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama³⁴ (dalje u tekstu: CEDAW) koja je stupila na snagu 1981. godine kao globalni i sveobuhvatni pravno obavezujući međunarodni ugovor za zemlje potpisnice. Do danas je CEDAW prihvatilo više od 90% država članica UN-a, među kojima je i Bosna i Hercegovina.

Konvencijom CEDAW uspostavljen je međunarodni nadzorni mehanizam – Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama. U svojoj Općoj preporuci br. 19 o nasilju nad ženama, Komitet je pojasnio da definicija diskriminacije uključuje i *rodno zasnovano nasilje koje je usmjereno protiv žena zato što su žene, i koje najčešće pogađa žene, a uključuje akte ili pokušaje primjene fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja. Uključuje i ona djela koja nanose fizičku, mentalnu ili seksualnu povredu ili patnju, prijetnje takvim djelima, prisilu i druge oblike o dužimanja slobode*. Komitet CEDAW zauzeo je stav da se standard dužne pažnje odnosi na obavezu države da poduzme *odgovarajuće i učinkovite mjere za prevazilaženje svih oblika nasilja zasnovanog na spolu, bilo da se radi o djelu koje je počinio pojedinac ili država; da spriječi nasilje zasnovano na spolu, te da provede istragu i kazni takve radnje*.³⁵

33 Bosna i Hercegovina je preuzela od bivše SFRJ Zakon o zaključivanju i izvršenju međunarodnih ugovora kao i zakone koje se odnose na ratifikaciju međunarodnih ugovora i sporazuma, pa su na taj način svi međunarodni ugovori postali dio pravnog sistema Bosne i Hercegovine.

34 United Nations General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 1979. Dostupno na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>.

35 Vidjeti Komitet UN-a za eliminaciju diskriminacije žena, Opća preporuka br. 19 (11. sjednica, 1992), paragrafi 6, 9. i 24.(a).



Dokument od velikog značaja za promociju ravnopravnosti spolova na globalnom nivou je i Pekinška deklaracija sa platformom za akciju iz 1995. godine. Deklaracijom su obuhvaćene različite oblasti privatnog i javnog života, uključujući i pitanje nasilja nad ženama.³⁶ Također, Preporuka Rec(2002)5³⁷ Komiteta ministara Vijeća Evrope predstavlja izuzetno značajan dokument koji preporučuje sveobuhvatne mjere za suzbijanje nasilja nad ženama.³⁸ Na nivou Evropske unije važno je pomenuti Evropsku strategiju za ravnopravnost muškaraca i žena od 2010. do 2015. godine, koja je kao jedan od prioriteta definisala borbu protiv rodno zasnovanog nasilja.³⁹

Postizanje *de jure* i *de facto* jednakosti između žena i muškaraca ključni je element u prevenciji nasilja nad ženama. Pozivajući se na međunarodne dokumente koji regulišu ljudska prava,⁴⁰ Vijeće Evrope donosi prvi dokument koji se direktno bavi nasiljem u porodici: *Konvenciju Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja* (CAHVIO/Istanbulska konvencija). Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju 2013. g. čime je kao država preuzela niz obaveza po pitanju unapređenja odgovora na nasilje nad ženama, uključujući i nasilje u porodici.⁴¹

36 *Beijing Declaration and Platform for Action*, Fourth World Conference on Women, 1995. Tekst dostupan na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/fwcwn.html>.

37 Vijeće Evrope, Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, dodatak Definicije, paragraf 1.(a).

38 Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum sa objašnjenjima, Vijeće Evrope, Beograd: Autonomni ženski centar, Program razvoja dobrih praksi protiv nasilja u porodici. Dostupno na: <http://womenngo.org.rs/images/prevod2002-web.pdf>

39 European Commission, *Strategy for promoting equality between women and men in Europe 2010-2015*, 2010. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-430_en.htm.

40 Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja je usvojena pozivajući se na Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS br. 5, 1950) i njene protokole, Evropsku socijalnu povelju (ETS br. 35, 1961, revidirano 1996, ETS br. 163), Konvenciju Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (ETS br. 197, 2005) i Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (ETS No. 201, 2007); preporuke Vijeća ministara državama članicama Vijeća Evrope: Preporuku Rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja, Preporuku CM/Rec (2007) 17 o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti, Preporuku CM/Rec (2010) 10 o uloga žena i muškaraca u prevenciji i razrješavanju konflikta i izgradnji mira, i na druge relevantne preporuke; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Konvenciju Ujedinjenih naroda o eliminiranju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979); Opću preporuku br. 19 Komiteta za eliminiranje svih oblika diskriminacije žena (Komiteta CEDAW) o nasilju nad ženama, Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (1989) i Opcione protokole Konvencije (2000) i Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (2006).

41 Više na: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Evrope%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

Odgovornost države se tumači ekstenzivno. Ona je odgovorna i za djela koja počini pojedinac, čak i ukoliko ne osigura sankciju utemeljenu na vladavini prava, ili ukoliko ne poduzme mjere, spriječi posljedice nastale takvim djelovanjem, te propusti osigurati pristup pravdi (*due diligence*).⁴² Bosna i Hercegovina prema ovom načelu može biti odgovorna za kršenje ljudskih prava od strane pojedinca ukoliko sa dužnom pažnjom ne poduzme mjere da iste spriječi te da osigura zaštitne servise i kompenzaciju žrtvi.⁴³

2.3. Domaći pravni okvir

Reformom pravosuđa koja je zahvatila Bosnu i Hercegovinu počevši od 2000. g., došlo je do izmjene, dopune i usvajanja novih zakona koji regulišu pitanje nasilja u porodici, uključujući: krivične zakone (FBiH, RS, Brčko distrikt BiH), entitetske zakone o zaštiti od nasilja u porodici te Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i Zakon o zabrani diskriminacije u BiH.⁴⁴ Članom 222. Krivičnog zakona FBiH, koji je usvojen 2003. godine, uvedeno je krivično djelo *nasilje u porodici*. Zakon propisuje: *ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje obitelji, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine*.⁴⁵


Zakonom je propisano nekoliko kvalifikatornih oblika ovog krivičnog djela, koji uključuju upotrebu oružja, nanošenje teških tjelesnih povreda ili prouzrokovanje smrti, te usmrćivanje člana porodice kojeg je počinitelj prethodno

42 *Nacrt članova o odgovornosti država za međunarodna protupravna djela*, Komisija za međunarodno pravo, 2001, član 2. Komentari nacрта članova jasno ukazuju na to da odgovornost za činjenje ili propuštanje činjenja uključuje i *nepoštivanje načela dužne pažnje*; Vidjeti Izvještaj o radu Komisije za međunarodno pravo sa 53. sjednice, A/56/10, str. 34. Za razmatranja o primjeni načela dužne pažnje, vidjeti Robert P. Barnidge, Jr., „The Due Diligence Principle Under International Law” (Načelo dužne pažnje u međunarodnom pravu), *International Community Law Review*, Vol. 8, br. 1, str. 81-121, 2006. godina), preuzeto iz OSCE BiH, Analiza i preporuke o kaznenopravnim sankcijama u predmetima nasilja u obitelji u Bosni i Hercegovini, 2011.

43 Rezolucija Generalne skupštine UN-a 60/147, 21. mart 2006. godine, o *Pravu na pravni lijek i reparaciju žrtava teških kršenja međunarodnog prava za zaštitu ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava*, Aneks 4.

44 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, 36/03; Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, 49/03 i 63/13; Krivični zakon Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine*, 10/03; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 102/12 i 82/15; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 20/13; Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini: Prečišćeni tekst, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 32/10.

45 Član 222, stav (1).



zlostavljaao. Ova djela kažnjiva su kaznom zatvora od tri mjeseca do 15 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora od 21 do 45 godina.⁴⁶


Krivični zakon RS iz 2000. godine uveo je krivično djelo *nasilje u porodici*. Odredba je izmijenjena i dopunjena 2003. godine kada je i predviđena duža kazna zatvora za djelo nasilja u porodici u trajanju do dvije godine. Zakon propisuje: *Ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.*⁴⁷ Zakon definiše i nekoliko kvalifikatornih oblika krivičnog djela nasilja u porodici.

Krivični zakon BDBiH članom 218. definisao je odredbe koje se odnose na nasilje u porodici. Zakon o zaštiti nasilja u porodici Brčko distrikta BiH nije usvojen do vremena objavljivanja analize.

Republika Srpska i Federacija BiH su 2005. godine usvojile zakone o zaštiti od nasilja u porodici. Zakonima su propisane zaštitne mjere za žrtve nasilja u porodici, kao i obaveze prijavljivanja nasilja u porodici za profesionalce u zdravstvu, socijalnoj zaštiti, obrazovanju, za nevladine organizacije i druge ustanove i tijela. Na osnovu navedenih zakona doneseni su podzakonski akti kojima se detaljnije propisuje postupanje relevantnih aktera u slučaju nasilja nad ženama. Oba zakona opisuju koje radnje predstavljaju nasilje u porodici, s tim da je različito regulisan postupak pred sudovima. U Federaciji se po istom zakonu izriču zaštitne mjere pred općinskim sudovima kao stvarno nadležnim na prekršajnom odjelu i to bez provođenja formalnopravno prekršajnog postupka, za razliku od entiteta Republike Srpske gdje se nasilje u porodici može kvalifikovati kao prekršaj po istom zakonu i voditi prekršajni postupak. U tom slučaju se počinitelj kažnjava kao prekršitelj, što predstavlja presuđenu stvar u odnosu na eventualni krivični postupak. Ovakvo postupanje predstavlja različitu sudsku praksu u Bosni i Hercegovini i istovremeno različit pristup pred sudovima što direktno ugrožava građane Bosne i Hercegovine i njihova ljudska prava.

46 Član 222, stav (3)-(6) i 43.b KZ FBiH.

47 Član 198, stav (1)



Pored navedenih zakona, nasilje u porodici je zabranjeno i Porodičnim zakonom FBiH⁴⁸ koji uređuje porodične i bračne odnose u skladu sa evropskim standardima. Također, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH zabranjuje se nasilje na osnovu spola, uključujući i nasilje u porodici.⁴⁹

48 Porodični zakon Federacije BiH – Integralni tekst sadrži tekst Zakona o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, broj 31/14 (23. 4. 2014.)

49 Član 6, stav (1-5).



3. PRAĆENJE SUDSKE POLITIKE U PREDMETIMA NASILJA U PORODICI

Iako je pravni okvir u Bosni i Hercegovini usklađen s međunarodnim standardima, odavno se pojavila potreba za redovnim praćenjem primjene zakona u predmetima nasilja u porodici. Jednu od prvih analiza provela je Misija OSCE-a u BiH 2011. godine, ***Analiza o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u BiH.***⁵⁰ Od ukupno 286 analiziranih predmeta, u 77,2% slučajeva izrečena je uslovna kazna, u 8,3% predmeta izrečena je kazna zatvora, a 13,5% počinilaca kažnjeno je novčanom kaznom.⁵¹ Ovaj izvještaj ukazao je na niz propusta i nedostataka pravosudnog sistema u zaštiti žrtava nasilja u porodici, uključujući nespremnost tužilaštava da nasilje u porodici kvalifikuju kao oblik krivičnog djela u skladu sa karakteristikama konkretnog slučaja, propust korištenja krivičnopravnog instituta sticaja ovog krivičnog djela sa drugim krivičnim djelima, propust u pogledu opoziva uslovnih osuda, te neadekvatnu procjenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u krivičnim predmetima nasilja u porodici.⁵²

U narednim godinama baveći se tematikom pravosudnog odgovora na nasilje u porodici, istraživači i istraživačice iz nekoliko nevladinih organizacija u

50 OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinilaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011.

51 OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinilaca nasilja u porodici*, str. 52.

52 Organization for Security and Co-operation in Europe, *Ensuring Accountability for Domestic Violence: Analysis of sentencing in domestic violence criminal proceedings in Bosnia and Herzegovina, with recommendations*, Sarajevo: OSCE, 2011.



BiH, koji su pratili krivične predmete rodno zasnovanog nasilja tokom perioda od 12 mjeseci, izvijestili su o sličnim nalazima u Izvještaju iz 2014. godine. ***Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj***⁵³ ukazuje da su sudije kao olakšavajuće okolnosti u krivičnim djelima nasilja u porodici na strani optuženih uglavnom cijenili materijalne prilike, porodičnost, obavezu izdržavanja maloljetne djece i raniju neosuđivanost, dok se kao otežavajuće okolnosti nikada nisu cijenile okolnosti događaja, već samo ranija eventualna osuđivanost. Položaj oštećenih u krivičnim postupcima kod ovakvih krivičnih djela je izrazito marginaliziran te se u izvještaju primjećuje i nedostatak senzibiliziranosti za zaštitu oštećenih kako kod tužilaca tako i kod sudija.

U ovom poglavlju analizirane su prvostepene presude (92 predmeta). Ovo istraživanje je komplementarno sa prethodnim istraživanjima, s tim da se istraživanjem pokušalo utvrditi i da li i na koji način znanja i resursi Atlantske inicijative i DCAF-a utječu na sudije i sutkinje koje rade na ovim predmetima. Analiza obuhvata: opće informacije, analizu pravne kvalifikacije djela nasilja u porodici, rokove suđenja, priznanje krivice, analizu upotrebe diskursa i jezika u presudama, postavljanje imovinskopravnog zahtjeva, pregled izrečenih krivičnihopravnih sankcija te detaljnu analizu procjene olakšavajući i otežavajućih okolnosti.


3.1. Opće informacije o analiziranim presudama

3.1.1. *Spol počinitelja i oštećenih*

U skladu sa teorijama i istraživanjima,⁵⁴ podaci iz analiziranih presuda pokazuju da su većina počinitelja nasilja u porodici muškarci. Na osnovu analize 92 prvostepene presude vidimo da su muškarci počinitelji nasilja u porodici

53 Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, Banja Luka: Centar za pravnu pomoć ženama i Fondacija Udružene žene, 2014. Vidi: <http://unitedwomenbl.org/wp-content/uploads/2015/08/analiza-praenja-krivinih-postupaka-u-oblasti-rodno-zasnovanog-nasilja-u-rs-i-fbih.pdf>

54 N. Sugg, Intimate partner violence: prevalence, health consequences, and intervention, *Med Clin North Am*, 99(3).



u 96,8% predmeta, dok je u 3,2 % predmeta krivično djelo počinila osoba ženskog spola. Na osnovu prikazane statistike možemo zaključiti da su počinioci nasilja u porodici u apsolutnoj većini muškarci, a da su žrtve nasilja u porodici najčešće žene, a potom djeca, što ukazuje na rodnu dimenziju nasilja u porodici.⁵⁵

Žrtve nasilja u porodici u 18,4% slučajeva su osobe muškog spola. U tri evidentirana slučaja nasilje je izvršila osoba ženskog spola nad osobom muškog spola. U jednom od tri slučaja nasilje je počinila vanbračna partnerica nad svojim partnerom, dok je u dva slučaja kćerka počinila nasilje nad roditeljima. Iako je evidentirano da i žene u manjem broju slučajeva vrše nasilje nad muškarcima, analiza ukazuje da nasilje nad muškarcima uglavnom čine drugi muškarci. Najčešće se radi o nasilju oca nad sinom, sina nad ocem ili brata nad bratom.⁵⁶

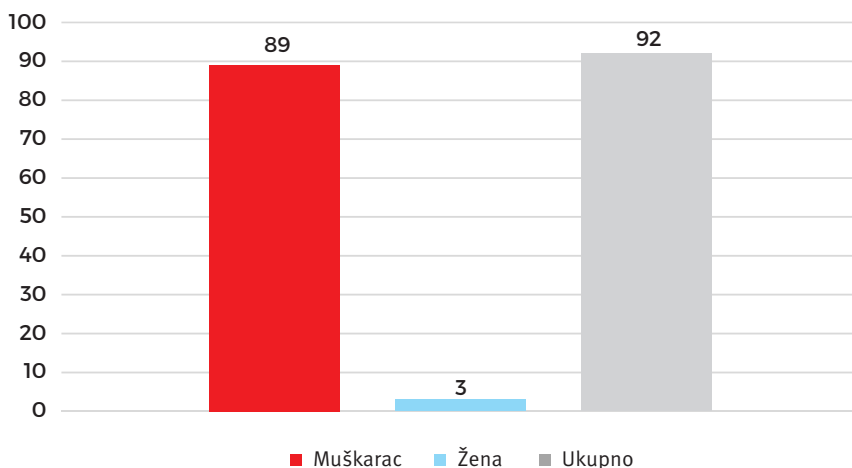
Prevalenca nasilja nad ženama u porodici nam ukazuje da se radi o rodno uslovljenom obliku nasilja, jer su žene daleko više izložene riziku da postanu žrtve porodičnog nasilja nego muškarci. Istraživanja pokazuju da su žene, u daleko većem procentu nego muškarci, izložene ozbiljnim oblicima zlostavljanja, i da postoji veća mogućnost da će zbog svoje društvene uloge, zavisnosti i manje fizičke snage biti izložene nasilju od strane partnera sa kojim žive.⁵⁷

55 Claudia Garcia-Moreno, WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: initial results on prevalence, health outcomes and women's responses, Geneva: World Health Organization, 2005.

56 L. Contreras, C. Cano, Family profile of young offenders who abuse their parents: A comparison with general offenders and non-offenders, *Journal of Family Violence*, 29, 901-910.

57 Richard Felson, *Violence and gender reexamined*, American Psychological Association, 2002. (p. abstract)

Tabela 1.
Počinitelj krivičnog djela: Nasilje u porodici (analiza 92 presude)



3.1.2. Odnos počinitelja i oštećene osobe

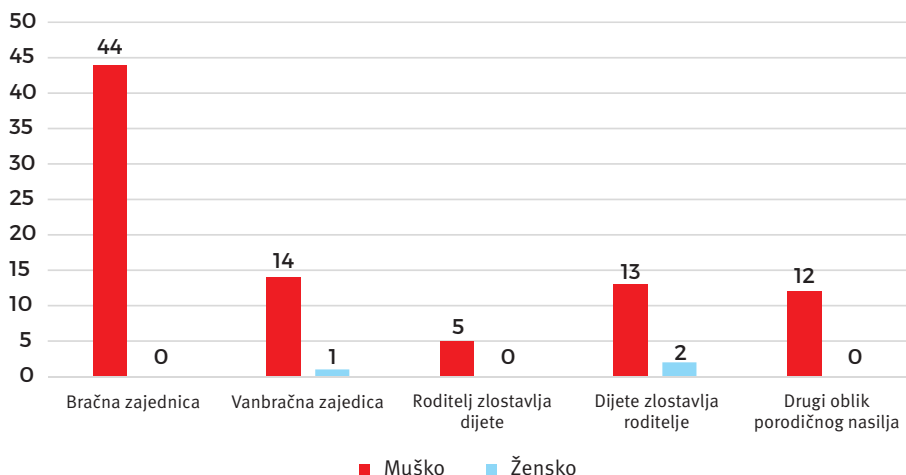
U ukupno 44,82% predmeta nasilje u porodici je izvršio bračni partner nad bračnom partnericom. U 16,30% analiziranih slučajeva nasilje je izvršeno u vanbračnoj zajednici, a počinitelj samo u jednom od predmeta je žena. Navedeni podaci nam ukazuju da se u najvećem broju procesuiraju slučajevi nasilja nad ženama koje žive u bračnoj ili vanbračnoj zajednici.⁵⁸

Studija o rasprostranjenosti nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini, kojom je obuhvaćeno 2113 žena u Federaciji BiH i 1187 žena u Republici Srpskoj, pokazala je da je fizičko nasilje tokom života pretrpjela četvrtina ispitanica. Fizičko nasilje najčešće su počinili članovi porodice, uglavnom roditelji. Iza toga slijedi nasilje koje su počinili partneri, dok se najrjeđe registriraju počinitelji iz šireg okruženja.⁵⁹ Navedeni podatak ukazuje na zaključak da nasilje nad djecom, koje se uglavnom dešava u ranoj životnoj dobi, uglavnom ostaje neprijavljeno.

58 Bryan Strong, Christine DeVault, Theodore Cohen, *The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society*. Cengage Learning, 2010.

59 *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2014.

Tabela 2.
Odnos žrtve i počinitelja



Nasilje nad roditeljem je izvršeno u 16,30% analiziranih slučajeva. U dva slučaja nasilje je počinila kćerka, dok je u ostalim predmetima počinitelj sin. Počinitelji su osobe koje se suočavaju sa problemima mentalne bolesti i dugogodišnjim problemom zloupotrebe narkotika.

Nasilje nad djetetom bilo je predmetom presude u 5,43% analiziranih slučajeva. Bitno je naglasiti da se u slučajevima gdje je žrtva nasilja bračna ili vanbračna partnerica djeteta pojavljuje kao sekundarna žrtva 14 puta. Rođaci, članovi i članice šireg domaćinstva ili drugi rođaci po krvnoj ili tazbinskoj liniji bili su žrtve nasilja u porodici u 13,04% analiziranih slučajeva. Ovdje se radilo o nasilju: brata prema sestri, muževog brata prema snahi, zeta prema punici, svekra prema snahi i dr.

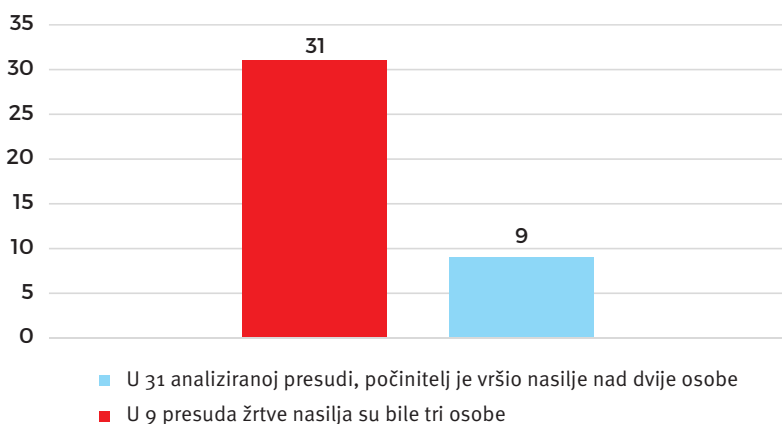
3.1.3. Primarne, sekundarne i tercijarne žrtve nasilja u porodici

Analiza je pokazala da su primarne žrtve nasilja u porodici najčešće bračne ili vanbračne partnerice i roditelji. U ukupno 31 analiziranoj presudi počinitelj je izvršio nasilje nad dvije osobe, dok su u devet presuda žrtve nasilja bile

tri osobe. Kao tercijarne i sekundarne žrtve nasilja u analiziranim presudama uglavnom se pojavljuju majka i kćerka, ali su evidentirani i slučajevi nasilja nad suprugom, kćerkom i punicom, sestrom i majkom, majkom, sestrom i ocem, ocem i majkom i dr. Djeca kao najčešće sekundarne žrtve niti u jednom slučaju nisu obuhvaćena optužnicom.

Jedan od primjera predstavlja predmet gdje je otac kćerku, nakon napada na majku, vrijeđao nazivajući je pogrđnim imenima *kujo*, *kurva si kao mati*, te je i fizički napao i pokazao joj spolni organ.⁶⁰ Presuda se u konačnici odnosila samo na fizičko nasilje nad suprugom.

Tabela 3.
Odnos počinitelj – žrtva

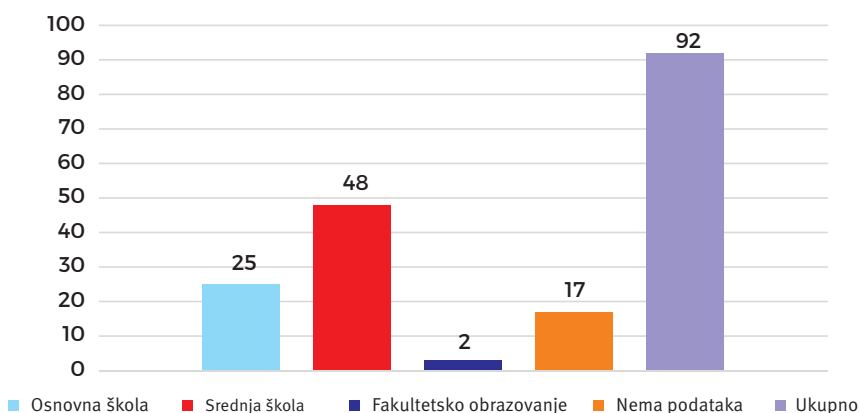


3.1.4. Obrazovna struktura počinitelja nasilja

Od ukupnog broja analiziranih prvostepenih presuda (92), preovladavaju počinioci sa završenom srednjom školom (48). Broj počinitelja koji su završili osnovnu školu je 25, dok dva počinitelja imaju fakultetsko ili više obrazovanje. Za 17 počinitelja nisu navedeni podaci o stručnoj spremi.

60 Presuda u potpunosti anonimizirana.

Tabela 4.
Obrazovna slika počinitelja nasilja u porodici



Podaci o stručnoj spremi nam ukazuju na nizak procenat presuda gdje je počinitelj nasilja u porodici fakultetski obrazovana osoba. Istraživanje provedeno 2012. g. u Indiji i Bangladešu ispitalo je korelaciju obrazovanja partnera sa prevalencom nasilja u porodici. Rezultati su pokazali da se sa povećanjem nivoa obrazovanja smanjuje vjerovatnoća od nasilja u porodici.⁶¹ Istraživanja provedena u Turskoj i Iranu također su ukazala na postojanje korelacije nivoa obrazovanja sa prevalencom nasilja u porodici.⁶² Istraživanja, kao i rezultati analize, pokazuju da muškarci koji su završili osnovno i srednje obrazovanje češće vrše nasilje u porodici od muškaraca koji imaju visoko obrazovanje. Uzroci mogu biti višestruki, uključujući: veću svijest o kažnjivosti i društvenoj neprihvatljivosti nasilja u porodici ili rješavanje porodičnih sukoba prije eskalacije nasilja. Ovaj podatak može značiti i manju spremnost osoba koje imaju visoko obrazovanje da priznaju da se u njihovim domovima dešava nasilje. Istraživanje koje je u Sjedinjenim Američkim Državama 2016. g. proveo stručni magazin *Journal of Marriage and Family* pokazalo je da žene koje raspolažu višim nivoom društvenog priznanja teže prijavljuju nasilje zbog straha od društvene stigme.⁶³

61 *Association between gap in spousal education and domestic violence in India and Bangladesh*, 2012. Više na: <https://bmcpublishing.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-467>

62 Bilge Erten, Pinar Keskin, *For Better or for Worse?: Education and the Prevalence of Domestic Violence in Turkey*, 2015. Više na: http://mysu.sabanciuniv.edu/events/sites/mysu.sabanciuniv.edu/events/files/units/FASS%20Editor/erten_keskin_education_domestic_violence.pdf

63 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jomf.12345>

3.2. Razumijevanje uzroka nasilja u porodici


Za sankcionisanje nasilja u porodici naročit značaj ima način na koji sudije i tužioci razumiju uzroke i posljedice nasilja u porodici. Kroz edukacije Atlantske inicijative uočili smo da sudije smatraju da su uzroci prije svega mentalno oboljenje, upotreba droge i alkohola, ekonomski stres, gubitak živaca ili partnerski sukobi i neriješeni odnosi. Iako ovi faktori mogu povećati stopu (a time i rizik) od nasilja u porodici, **oni ne uzrokuju nasilje u porodici.**

Psihijatri i psiholozi skloni individualističkim objašnjenjima uzroka nasilja u porodici smatrali su da nasilje u porodici vrše primarno mentalno poremećeni muškarci koji su zbog iskustava iz djetinjstva postali nasilnici.⁶⁴ Ipak, uprkos činjenici da su pojedini nasilni muškarci psihički bolesni, te da imaju uspostavljene dijagnoze (psihoze, neuroze, PTSP), te ispoljavaju agresivnost, teško je objasniti zbog čega je nasilničko ponašanje koje ispoljavaju uglavnom usmjereno na članove porodice, a ne i na ostale članove društva. Također, većina muškaraca koji pate od mentalnog oboljenja nisu nasilni, i kod većine nasilnih muškaraca nikada se ne dijagnosticira nikakvo mentalno oboljenje.

Jedno od čestih objašnjenja nasilja u porodici je ovisnost počinitelja o alkoholu i opojnim sredstvima. Preovladava mišljenje da upravo droga i alkohol utječu na osobu da postane nasilna i počini nasilje u porodici. Ovaj široko prihvaćeni koncept da alkohol čini nasilnika od inače dobrog čovjeka predstavlja popularno individualističko objašnjenje nasilja nad ženama. Istraživanja pokazuju da većina počinitelja nasilja u porodici nisu alkoholičari, te da većina teških alkoholičara nisu nasilnici. Ova veza između alkohola ili droga i nasilja nad ženama može dovesti do odbacivanja odgovornosti za nasilje ili osjećaja da počinioci imaju ograničenu odgovornost za svoja djela – budući da se dešava pod utjecajem alkohola, gubitak kontrole je društveno prihvatljiv i stoga se često oprašta.⁶⁵

64 Amy Holtzworth-Munroe and Gregory L. Stuart, Typologies of male batterers: Three subtypes and differences among them, *Psychological Bulletin*, 116, no. 3 (1994): 476-497.

65 Vidi: Sarah Galvani, *Supporting families affected by substance use and domestic violence*, University of Bedfordshire, 2010, 5; Antonia Abbey et al., Alcohol and Sexual Assault, *Alcohol Research and Health*, 25, no. 1 (2001): 43-51.




Općeprihvaćena teorija jeste i ona da je u BiH temeljni uzrok nasilja u porodici teška socio-ekonomska situacija. Siromaštvo koje sa sobom donosi stres i teže uslove života može biti faktor kada je u pitanju nasilje u porodici, jer postoji korelacija između nivoa prihoda i nasilja u porodici – ali ipak nije uzrok nasilja u porodici. Nekoliko studija⁶⁶ je povezaloo profil muškaraca slabijeg društveno-ekonomskog statusa, koji nisu uspješni u ulozi hranitelja porodice, sa motivacijom da ostvare dominaciju putem nasilja, uključujući nasilje nad ženama kao sredstvo za dokazivanje muškosti i uspješnosti. Konkretnije, ovo istraživanje pokazuje da seksualni kontekst i preuzimanje socijalne i fizičke kontrole nad ženama može biti izvor moći i mjerilo uspješnosti za nemoćne muškarce koji su neuspješni prema tradicionalnim patrijarhalnim znacima uspješnosti, kao što je bogatstvo. Osim toga, neke studije pokazuju da se ekonomski obespravljeni muškarci često međusobno povezuju u okviru muških mreža podrške koje kolektivno obezvrjeđuju žene i smatraju ih legitimnim žrtvama koje zaslužuju fizičko i seksualno nasilje. Ipak, siromaštvo se ne može posmatrati kao uzrok već samo kao faktor jer veliki broj porodica slabijeg imovinskog stanja živi u skladnim odnosima, dok se s druge strane nasilje dešava i u porodicama koje su ekonomski dobrostojeće.

Druga grupa teorija kojima se objašnjava nasilje u porodici fokusira se na nivo porodice i stanovišta o sukobu unutar porodica. To je perspektiva zasnovana na sociologiji koja vodi porijeklo iz radova Strausa i Gellesa iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća.⁶⁷ Straus smatra da je nasilje sistem koji funkcioniira na individualnom, porodičnom i društvenom nivou, i nije rezultat mentalnih poremećaja pojedinca. On tvrdi da postoje različiti uzroci nasilja u porodici, uključujući stereotipno porodično nasilje naučeno u djetinjstvu, koje se reafirmira kroz društvenu i kulturnu interakciju.

66 Wallace, Harvey; Roberson, Cliff (2016). "Intimate Partner Abuse and Relationship Violence". Family Violence: Legal, Medical, and Social Perspectives. New York, N.Y.; Abingdon, UK: Routledge. ISBN 978-1-315-62827-1.

67 Vidi: Murray A. Straus, Some Social Antecedents of Physical Punishment: A Linkage Theory Interpretation, *Journal of Marriage and Family*, 33, no. 4 (1971): 658-663; Richard J. Gelles, *The Violent Home: A Study of Physical Aggression between Husbands and Wives* Newbury Park, CA: Sage, 1972.



Aktuelno tumačenje nasilja u porodici je da se radi o naučenom ponašanju koje se uči na individualnom i porodičnom nivou, nivou zajednice i društveno-kulturološkom nivou. Ukoliko jedan ili više navedenih nivoa predstavlja model, ukoliko podstiče ili odražava rodnu neravnopravnost, patrijarhat, dominaciju muškaraca i/ili prihvatljivost nasilja i zlostavljanja, onda se nasilje u porodici može naučiti i prenijeti na novu generaciju. Stanovište da muškarac predstavlja *glavu kuće* koja treba da uređuje stanje u porodici prećutno može stvarati percepciju da muškarac za određena ponašanja koja ne smatra adekvatnim može primijeniti fizičku sankciju.⁶⁸

Samo četvero intervjuisanih sudija je navelo da je nasilje u porodici primarno uzrokovano naučenim ponašanjem i generacijski ukorijenjenim stavovima o prihvatljivosti i toleranciji nasilja u porodici. To ukazuje na nerazumijevanje uzroka nasilja u porodici odnosno faktora koji doprinose nasilju. Nerazumijevanje uzroka nasilja, kao duboko ukorijenjenih faktora, i njihovo poistovjećivanje sa povodom, nerijetko ima za posljedicu blaži odnos prema počiniocu. Jedan od intervjuisanih sudija je naveo: *On je bio posvećen porodici, ali nezaposlenost i nerazumijevanje supruge doveli su do ove situacije – ove eskalacije nasilja*. Ipak, drugi sudija tokom intervjuja navodi: *Nema izgovora za nasilje u porodici; po meni je to najgori oblik nasilja. Do njega dolazi zato što je počinitelj naučio da on kao glava porodice ima pravo da kažnjava druge članove porodice*.

Intervjuisani sudija je na pitanje o uzrocima nasilja u porodici dao opširan odgovor pojašnjavajući svoj stav, ne samo o uzrocima nasilja, već i o stavovima koji povezuju poimanje uzroka i povoda nasilja u porodici sa procjenom okolnosti, i u konačnici donošenjem presude: *Glavni i osnovni razlog makar na ovom podneblju je socijalne prirode, loši ekonomski odnosi, porodične prilike... To nisu baš socijalne kategorije, ali lica koja su nezaposlena, nemaju prilike, snalaze se, nekako žive, višečlane porodice, gdje to nezadovoljstvo kulminira i ispolji se kroz neki vid nasilja u porodici. Obično ta lica odlaze u poroke, alkohol koji je najdostupniji i kroz to dolazi do raznih vrijeđanja u nekom ponovljenom obliku i do fizičkih napada i ponavljaju se, ta lica koja*

68 Shelly Marie Wagers, *Deconstructing the "Power and Control Motive": Developing and Assessing the Measurability of Internal Power*, doktorska disertacija, University of South Florida, 2012.

obično to počine u prekršaju kasnije vidim u različitim periodima u krivičnim postupcima. Moglo bi se reći da mjere koje se primjenjuju i nisu adekvatne, zakonski okvir je dobar, ali u praksi to je živa materija, dođu živi ljudi ispred vas, sa svojim problemima i kad sve čujete u kakvim okolnostima žive rijetko koji sudija će da izrekne neku visoku sankciju pogotovo što je takav kakav je taj nasilnik stub porodice i on jedini privređuje, zarađuje.

Razgovorom sa sudijama izdvojeni su uzroci nasilja, specifični za podneblje u kojima djeluju. Naime, u dijelu Semberije, gdje preovladavaju velika poljo-privredna gazdinstva, sudija je kao uzrok nasilja u porodici naveo: *Pored tog ekonomskog momenta, mogao bi se izdvojiti još i možda neki patrijarhalni odgoj lica koja žive na ovom podneblju, te činjenica da i po četiri generacije žive pod jednim krovom, zbog velikih gazdinstava koja su karakteristična za ovo podneblje.*

Intervjuisani sudija iz sjeverozapadne Bosne kao temeljni uzrok nasilja u porodici naveo je alkoholizam: *U ovoj regiji ima mnogo alkoholičara. To nije olakšavajuća okolnost, ali i njima je potrebna pomoć.*

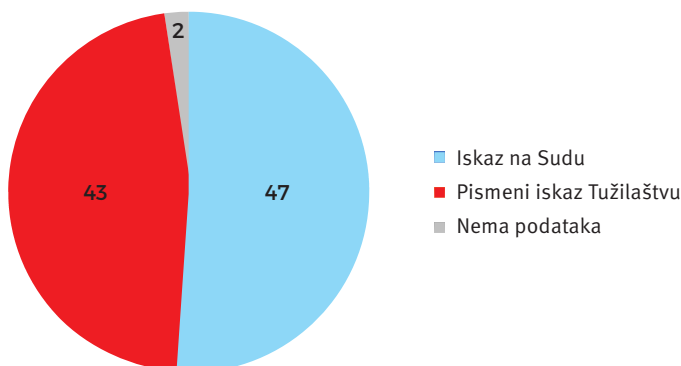
3.3. Svjedočenje žrtve u slučajevima krivičnog djela nasilja u porodici

Preporuka Priručnika je da sudovi trebaju izbjegavati donošenje oslobađajućih presuda isključivo na osnovu odbijanja oštećene da svjedoči (koristeći blagodeti zakona da ne mora svjedočiti ako se radi o bračnoj ili vanbračnoj vezi ili je u pitanju roditelj ili dijete u odnosu na optuženog).⁶⁹

Od ukupno 92 analizirana predmeta, u 47 slučajeva oštećena je dala usmeni iskaz, dok je u 43 slučaja oštećena dala pismeni iskaz tužilaštvu. Dva predmeta ne daju informacije o iskazu oštećene osobe.

⁶⁹ Nenad Galić i Heather Huhtanen, ur., *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 32-33.


Grafikon 1.
Iskaz oštećene



Većina intervjuisanih sudija i sutkinja istakla je da postoje i drugi validni dokazi na osnovu kojih se može nastaviti suđenje iako je oštećena osoba odustala od svjedočenja. U jednom od slučajeva, koji je predstavila intervjuisana sutkinja, oštećena, kojoj su nanesene lakše tjelesne ozljede, odbila je svjedočenje. *U tom slučaju je postojala medicinska dokumentacija jer se žrtva javila doktoru, i imali smo komšije kao svjedoke koji su čuli šta se dešavalo. Suđenje je nastavljeno i počinitelj je osuđen na dužu uslovnu kaznu. U tom predmetu nije bilo žalbe i presuda je ostala.*

Da svjedočenje žrtve nije i ne treba biti ključno za donošenje presude i da je taj stav sve manje zastupljen u praksi, pokazuju i izjave ostalih intervjuisanih sudija: *Ja moram primijetiti da tužilaštvo zaista u zadnje vrijeme ne odustaje, uprkos činjenici da je svjedokinja, znači oštećena, odustala, odnosno iskoristila zakonsku pogodnost. Međutim, ranije se dešavalo da tužilaštvo u tom slučaju odustane od daljnjeg krivičnog gonjenja. Međutim, to se, evo bar koliko sam ja na ovom referatu, zaista još uvijek nije desilo.*

Na pitanje o dokazima koji se trebaju razmatrati u slučajevima kada je oštećena iskoristila svoje pravo privilegovanog svjedoka, sutkinja je izjavila: (...) *tu se prati prije svega medicinska dokumentacija odnosno povrede koje su tom prilikom eventualno nanesene... S druge strane, cijenite i ponašanje optuženog, kako tokom glavnog pretresa, jer ima dosta slučajeva gdje se dešava da oni*



zaista burno reaguju, čak i tada pokazuju neku agresivnost, zapravo taj svoj karakter bez obzira što se nalaze na sudu, bez obzira što su upozoreni na ponašanje. Oni se očito ne mogu kontrolisati i mislim da bi i tog trenutka bili spremni da nanesu određene povrede toj žrtvi. Drugi sudija je naveo: Usred postupka, žrtva je rekla da ne želi svjedočiti. Razmotrio sam druge dokaze i osudio počinitelja. Izrekao sam vrijeme provjere u trajanju od 10 mjeseci.

Iz navedenog možemo zaključiti da praksa odustajanja od optužnice u slučajevima kada oštećena odluči iskoristiti svoje zakonsko pravo kao privilegovanog svjedoka da ne svjedoči postaje sve rjeđa, iako je u dvije oslobađajuće presude odbijanje oštećene da svjedoči bilo presudno za izricanje oslobađajuće presude. *Izvedeni dokazi ne predstavljaju dovoljan kvantum dokaza na osnovu kojih bi sud mogao u odnosu na optuženog donijeti osuđujuću presudu jer ključni svjedok optužbe je odbio da svjedoči...*⁷⁰ Daljom analizom citiranog predmeta evidentirano je da je svjedočenje vještaka, specijaliste sudske medicine i patologije, pokazalo da je oštećena kritične prilike zadobila povrede u vidu modrica sa obje strana vrata, te da se radi o povredama koje su nastale davljenjem. U drugom slučaju, kada je oštećena odustala od svjedočenja pred sudom, koristeći blagodeti zakona, tužilac je u smislu principa mutabiliteta odustao od optužnice, te je sud odbio optužnicu.

Iz intervjua možemo zaključiti da sudije smatraju da je moguće donijeti osuđujuću presudu ukoliko postoje drugi relevantni dokazi koji potkrepljuju navode optuženja. Sudovi mogu iskoristiti svoju poziciju kako bi se pokazao senzibilitet i posvećenost predmetima nasilja u porodici, a jedan od načina jeste da sudovi vrate optužnice sa nedovoljno dokaza na dopunu uz jasne upute tužiocu/tužiteljici o kojim propustima se radi u optužnici (nedostatak drugih dokaza pored iskaza oštećene).^{71 72}

70 Presuda u potpunosti anonimizirana.

71 Priručnik: *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 33.

72 Kären Hess, Christine Orthmann, Henry Cho, *Criminal Investigation*, Cengage Learning, 2016, p. 323.

3.4. Društvena poruka i preovladavajući diskurs

3.4.1. Društvena poruka u presudama za nasilje u porodici

Analiza presuda je pokazala da optužene osobe dobijaju više prostora u obrazloženju presuda od oštećene. Optuženom se nerijetko daje prostor da sebe predstavi kao pozitivnu osobu, porodičnog čovjeka, radnika, pouzdanog komšiju, koji je u braku sa *psihički rastrojenom i nestabilnom suprugom koja pije lijekove za smirenje i posuđuje novac bez njegovog znanja*.⁷³

Analiza presuda je ukazala i na pozitivan trend da pojedine sudije i sutkinje poklanjaju posebnu pažnju iskazu žrtve, njenim patnjama, dužini trajanja nasilja, stepenu izloženosti nasilju i u obrazloženju iznose detaljne opise djela, uz navođenje specifičnih situacija, opisa i detalja koji nam daju jasan uvid u stepen i trajanje počinjenog nasilja. Obrazloženja presuda pokazuju da fizičko nasilje nerijetko predstavlja tek kulminaciju, te da mu je prethodilo dugotrajno psihološko, ekonomsko, pa i seksualno nasilje. Indikativno je da je psihološko nasilje u obrazloženjima presude pomenuto samo četiri puta, ali da nikada nije razmatrano u kontekstu otežavajuće okolnosti.

Ipak, u obrazloženju pojedinih presuda iskaz oštećene je veoma kratak – interpretacija bez opisa detalja događaja. Ovakav pristup onemogućava puni uvid u počinjeno djelo, jer se iz iskaza ne može izvesti zaključak o dužini trajanja nasilja (da li se radilo o kontinuiranom nasilju ili o izdvojenom aktu), težini posljedica koje je nasilje ostavilo na žrtvu, vrstama nasilja (da li je pored fizičkog bilo prisutno i psihološko, ekonomsko ili seksualno nasilje), te da li je počinitelj pokazivao posebnu upornost prilikom izvršenja djela. Neuzimanje u obzir dugotrajne dinamike nasilja u porodici može imati duboke i dugotrajne posljedice po žrtvu, jer nedostaje adekvatna procjena opasnosti i posljedica koje nasilje ima na žrtvu. Također, istraživanja pokazuju da žene kojima su tokom dužeg perioda upućivane prijetnje oružjem imaju dvadeset puta veću mogućnost da budu ubijene.⁷⁴

73 Presuda broj: 56 0 K 049899 16 K

74 Ross Macmillan and Catherine Kruttschnitt, *Patterns of Violence Against Women: Risk Factors and Consequences*, No. NCJ 20836, Washington DC: US Department of Justice, 2005.

Duboko razumijevanje konteksta i šireg društvenog značaja kada je u pitanju sankcionisanje nasilja u porodici jasno je iskazano u jednoj od presuda, kojom je optuženi za nasilje nad majkom kažnjen kaznom zatvora u trajanju od tri mjeseca. U obrazloženju presude se navodi: (...) *sud smatra da se nasilje u porodici prepoznaje kao važan društveni problem te po mišljenju ovog Suda zahtijeva hitnu mobilizaciju svih nadležnih organa unutar društva koji mogu doprinijeti rješenju ovog problema. Nasilje u porodici je gruba stvarnost našeg društva koja je dugi niz godina zanemarivana, to nije marginalna pojava ili ekscentrični događaj, to je najdirektnije kršenje ljudskih prava, i temelj diskriminacije žena, te svakako zahtijeva tretman društva u cjelini.*⁷⁵

Pravosuđe ima veoma značajnu ulogu u prevenciji i borbi protiv nasilja u porodici. Istraživanja pokazuju da su žene koje su podnosile krivične prijave bile razočarane djelovanjem pravnog sistema, izrečenim sankcijama, dužinom trajanja postupka, te smatraju da (...) *je prema nasilnicima postupano blago te da je pravima i potrebama počinitelaca data veća težina nego pravima i potrebama žrtava.*⁷⁶ Pravosuđe ima veoma značajnu ulogu u smislu generalne i specijalne prevencije nasilja u porodici, te je od ključnog značaja da samim postupkom (kvalifikacija, dužina trajanja postupka, tretiranje žrtve, sankcija) pošalje poruku o društvenoj neprihvatljivosti nasilja u porodici.


3.4.2. Mizoginija i nasilje u porodici

Prema sociologu Allanu G. Johnsonu, *mizoginija je kulturno stanovište mržnje prema ženama zato što su žene.* Johnson tvrdi: *Mizoginija (...) je jedan od glavnih dijelova seksističkih predrasuda i ideologije te, kao takva, predstavlja važan temelj represije žena u društvima kojima dominiraju muškarci. Mizoginija se manifestuje na mnogo načina, od viceva, preko pornografije i nasilja, sve do podučavanja žena da osećaju prezir prema svom vlastitom telu.*⁷⁷ Mržnja prema ženama, izražena kroz uvrede, poniženja i prijetnje, može se jasno detektovati analizom sudskih presuda. Oblici i načini prijetnji

75 Presuda broj: 65 0 K 468979 15 K

76 Majda Halilović, *Preživjele govore...* str. 95-98.

77 Allan G. Johnson, *The Blackwell dictionary of sociology: A user's guide to sociological language*, 2000. ISBN 978-0-631-21681-0. (Pristupljeno 21.12.2017.)



žrtvi indikativni su jer pokazuju visok nivo prezira i mržnje usmjeren prema žrtvi porodičnog nasilja – po pravilu ženi.

Naime, nasilje u porodici kao krivično djelo je svrstano među rodno zasnovana krivična djela⁷⁸ zbog podataka koji ukazuju na to da su žene i djeca najugroženiji, jer su najčešće žrtve ovog krivičnog djela, što je i naša analiza pokazala.

U ovom dijelu smo odlučili da detektujemo i analiziramo na koji način se mizoginija ogleda u predmetima nasilja u porodici. Naime, mizoginija po svojoj definiciji predstavlja mržnju prema ženama samo zato što su žene. Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini propisuju da *djelo počinjeno iz mržnje* tretiraju kao otežavajuću okolnost ukoliko ona ne čini kvalifikatorni oblik tog djela.⁷⁹ Krivični zakon FBiH u članu 2. stav 11. definiše: *Krivično djelo iz mržnje je svako krivično djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otežavajuća okolnost ako ovim zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalifikovani oblik krivičnog djela učinjenog iz mržnje.* Krivični zakon RS na isti način definiše krivično djelo iz mržnje te navodi da ukoliko je krivično djelo učinjeno iz mržnje, sud će to uzeti kao otežavajuću okolnost, osim ako mržnja nije kvalifikatorna okolnost tog krivičnog djela (član 52. stav 3).

Dakle, iako zločini iz mržnje mogu imati različite krivičnopravne kvalifikacije, karakteriziraju ih izuzetno važna zajednička sociološka i socijalno-psihološka svojstva.⁸⁰ Oni mogu biti posljedica djelovanja različitih društvenih grupa koji ne prihvataju postojanje niti pripadanje drugačijim društvenim identitetima,⁸¹ a izvršitelji tih krivičnih djela su motivirani predrasudama

78 Međunarodni dokumenti prepoznaju da rodno zasnovano nasilje obuhvata različite oblike fizičkog, seksualnog, psihološkog, ekonomskog nasilja, kao i prijetnje nasiljem, usmjerene prema osobama na osnovu njihovog spola/roda, što za direktne posljedice ima nanošenje povreda, prouzrokovanje patnje, ugrožavanje sigurnosti, kao i kršenje drugih osnovnih ljudskih prava.

79 Dr. Miloš Babić i Dr. Ivanka Marković, *Krivično pravo*, opći dio, str. 351.

80 Dina Bajraktarević Pajević, *Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju*, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.

81 OSCE/ODIHR, *Challenges and Response to Hate-Motivated Incidents in the OSCE Region for the period January – June 2006*, Warsaw: OSCE/ODIHR, 2006.

prema toj određenoj društvenoj grupi. U istraživanju iz 2016. Bajraktarević Pajević navodi kako je suština zločina iz mržnje prvenstveno viktimizacija manjina zbog njihovih zaštićenih karakteristika, tj. rasnog, nacionalnog, etničkog, vjerskog, seksualnog ili nekog drugog identiteta, koju najčešće vrše pripadnici većine.⁸²

U jednoj od presuda, supruga i maloljetna kćerka počinioca izložene su uvredama iz kojih se jasno može vidjeti duboka mržnja i prezir, a sa ciljem postizanja što veće degradacije zlostavljane osobe: *eno zovu te kurvice,⁸³ sad ću ti pokazati ko je muško, da nismo u Sloveniji i da je ovdje drugačiji zakon...⁸⁴ bacit ću na tebe solnu kiselinu,⁸⁵ jebem ti mrtvog oca i majku, dabogda dobila karcinom, dabogda ti odsjekli dojku kao i pokojnoj majci, dabogda iz tebe sve vadili – bile su neke od uvreda upućenih supruzima, dok je kćerku nazivao kurvo, kujo, dabogda iz tebe sve vadili. Također i: ubio bi se kad bi te poljubio, kamoli šta drugo.⁸⁶ Ono u čemu se ogleda mizoginija u uvredama je njihov nedostatak kada je riječ o muškoj žrtvi, odnosno kada je u pitanju muško dijete, a ne žensko ili muški član porodice.⁸⁷*

82 Dina Bajraktarević Pajević, *Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju*, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.

83 Presuda broj: 56 0 K 049899 16 K

84 Presuda broj: 18 0 K 035244 16 K

85 Presuda anonimizirana u potpunosti.

86 Presuda anonimizirana u potpunosti.

87 J. Holland, *Misogyny: The World's Oldest Prejudice*, Avalon Publishing Group, 2006, pp. 12-13.



4. PRAVNA KVALIFIKACIJA DJELA NASILJA U PORODICI

Priručnik za sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici preporučuje da bi sudovi trebali započeti praksu neprihvatanja neadekvatno kvalificiranih optužnica, jer bi to predstavljalo najbolju korekciju rada tužilaštva i jedini način da se djela nasilja u porodici adekvatno sankcionišu. Kao što i sama kvalifikacija od strane tužilaštva, u pojedinim slučajevima, predstavlja problem, jednako može biti problematična i potvrda optužnice od strane suda.⁸⁸


Sud bi u okviru prethodnog postupka optužnicu trebao vratiti tužilaštvu na doradu u skladu sa činjeničnim opisom djela, te uputiti tužilaštvo da izvrši izmjenu pravne kvalifikacije.⁸⁹ U svakom slučaju, sud je dužan da u skladu sa zakonom prilikom donošenja odluke ne povrijedi identitet optužbe, što bi predstavljalo bitnu povredu krivičnog postupka, ali može na osnovu utvrđenih činjenica koje proizilaze iz dokaza promijeniti kvalifikaciju krivičnog djela koja nije na štetu optuženog u odnosu na kvalifikaciju iz optužnice.⁹⁰ Istraživanje koje je provela Misija OSCE-a pokazalo je da se u velikom broju slučajeva vode postupci za osnovni oblik krivičnog djela nasilja u porodici, iako činjenice slučaja pokazuju da se radi o kvalificiranom obliku krivičnog djela nasilja u porodici.⁹¹

88 Nakon podnošenja optužnice sudu, sudija za prethodno saslušanje ima na raspolaganju rok od osam dana da potvrdi ili odbije sve ili pojedine tačke optužnice: član 243. Zakona o krivičnom postupku FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10.

89 Za više informacija vidjeti: *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH*, str. 34.

90 Teža kvalifikacija krivičnog djela od strane suda nije moguća bez obzira što radnje izvršenja ukazuju na teži oblik krivičnog djela (član 6. pravo na pravično postupanje u skladu sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda).

91 Za više informacija vidjeti: OSCE, *Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici*, str. 63-64. i 67.



Intervjui su pokazali da sudije smatraju da blaža kvalifikacija djela od strane tužilaštva predstavlja čest problem, ali i da sudije za prethodno saslušanje trebaju sa više kritičizma pristupiti optužnicama. U tom smislu, sudije smatraju da je ovo pitanje potrebno razmatrati i prilikom edukacija koje organizuju entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca.

Nadalje, primijećena je tendencija zanemarivanja lakih i teških tjelesnih povreda čak i kada se konstatuju od strane vještaka: *Dana... nakon što je supruga pozvala policiju a kada su policajci obavili razgovor sa optuženim i njegovom suprugom te otišli, optuženi je bez ikakvog povoda, ponovo nasrnuo na svoju suprugu, psujući joj mrtvu majku, a zatim ju je udario u predjelu lica, uhvatio je za vrat i prsa, bacio sa terase pored ulaznih vrata kuće, nakon čega ju je ponovo uhvatio za vrat, udarajući je rukama po tijelu, zatim je uhvatio za nogu i vukao prema garaži, govoreći joj da će je u garaži zaklati nožem, pa kada ju je uveo u garažu u jednom momentu je skinuo sa nje duksericu i trenerku te je hvatao za vrat pri čemu je supruga izgubila svijest, a uslijed udaraca je zadobila teške tjelesne povrede, pa kada su po pozivu rođaka došle njegove kćerke sa svojim supruzima, optuženi je i na njih napao te je fizički nasrnuo na svoju kćerku, na način da ju je uhvatio u predijelu glave više puta, uslijed čega je pala, a zatim je udario otvorenom pesnicom po licu a rukama je iudarao i svoga zeta koji se umiješao da odbrani svoju suprugu.*⁹² Ovo krivično djelo je kvalifikovano kao član 222. stav 2 Krivičnog zakona FBiH. Za ovo krivično djelo sud je prilikom odluke o vrsti i visini sankcije cijenio sve okolnosti, gdje se navodi da ju je čak polijevao hladnom vodom kako bi joj povratio svjesno stanje i nastavio sa nasilničkim ponašanjem. Optuženi je dobio uvjetnu osudu od dvije godine.

Od brojnih primjera blaže kvalifikacije krivičnog djela nasilja u porodici mogli bismo izdvojiti:

Primjer I:

Ovo djelo je kvalifikovano kao član 222. stav 1. Krivičnog zakona Federacije BiH tokom dana i u večernjim satima u obiteljskoj kući u kojoj živi u zajedničkom

92 Presuda broj: 20 0 K 028603 16 K 2

*domaćinstvu sa suprugom i maloljetnim sinovima (...) na način da je fizički napao na suprugu u prisustvu maloljetnog sina i istoj prijetio da će je ubiti, te sina udario više puta, a takvo ponašanje traje već duži niz godina...*⁹³ Iz ovog činjeničnog opisa očigledno proizilazi teža pravna kvalifikacija od one osnovne, prvenstveno jer je maloljetna osoba jedna od žrtava. Međutim, kao i u mnogim drugim predmetima, tužilaštvo je u optužnici navelo osnovni oblik.

Primjer II:

Ovo djelo je kvalifikovano kao član 222. stav 1. Krivičnog zakona Federacije FBiH *u obiteljskoj kući (...) tako što je maloljetnoj kćerki upućivao pogrdne riječi 'eno te zovu kurvice' a zatim istu udario nogom u predjelu leđa i u momentu kada ga oštećena supruga odguruje, rukama je hvata za vrat nakon čega ga kćerka udara oklagijom u predjelu leđa te je oštećena uspjela da se otrgne i da zajedno sa kćerkom napusti kuću...*⁹⁴ (počinilac je prethodno osuđen za isto krivično djelo uslovnom osudom, te nakon četiri mjeseca čini ovo djelo za koje također dobija uslovnu osudu). Iz ovog primjera evidentno proizilazi teža pravna kvalifikacija djela.

Primjer III:

*Dana (...) nevjenčanoj supruzi govori razne uvrede 'kurvo, šta se kurvaš i kćerka ti je kurva i druge pogrdne psovke'. te potom prilazi maloljetnom sinu optuženi ga je bez ikakvog povoda krenuo peškirom oko vrata daviti te ga oborio na pod, govoreći da je lopov (...); Dana (...) sa maloljetnom kćerkom s kojom živi u istom domaćinstvu te nakon svađe sa nevjenčanom suprugom ulazi u sobu maloljetne kćerke gdje je budi i skida hlače govoreći joj 'da mu ga popuši' nakon čega oštećena (nevjenčana supruga) prilazi te ga spriječava u nakani, optuženi je hvata za vrat te joj zadaje udarac u predjelu njenog lica (...).*⁹⁵ Djelo je kvalifikovano kao 222. stav 2. KZ FBiH. Međutim, iz činjeničnog opisa ne samo da je evidentna teža pravna kvalifikacija nego se počinilac mogao teretiti i za pokušaj silovanja (203. KZ FBiH u vezi s članom 28. KZ FBiH).

93 Presuda u potpunosti anonimizirana.

94 Presuda u potpunosti anonimizirana.

95 Presuda broj: 68 0 K 037251 16K



Blaža kvalifikacija ukazuje na duboko nerazumijevanje posljedica i prirode krivičnog djela nasilja u porodici. Naime, samo prijavljivanje nasilja od strane žrtve predstavlja svojevrsnu traumu, jer žrtva time traži sankcionisanje sebi bliske osobe sa kojom je imala pretpostavljeni odnos uzajamnog pomaganja i povjerenja. Neadekvatna kvalifikacija kao temeljnu posljedicu ima blažu sankciju, čime se utječe na jačanje nepovjerenja u pravosuđe, potom žrtva ne dobija željenu satisfakciju, ne postižu se ciljevi generalne i specijalne prevencije te se počinitelj ne suočava sa adekvatnom sankcijom za izvršeno djelo.

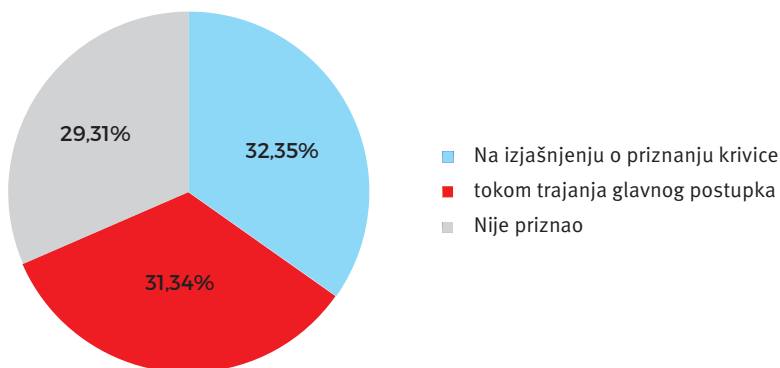
5. PRIZNANJE KRIVICE U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

Sporazum o priznanju krivičnog djela predstavlja pismenu saglasnost optuženog i tužioca, čiji je glavni predmet određivanje sankcije koja će optuženom biti izrečena i bez održavanja glavnog pretresa, u zamjenu za njegovo priznanje krivice.

Analiza presuda pokazuje da je *priznanje krivice* u slučajevima krivičnog djela nasilja u porodici česta praksa, koja ima za cilj skraćenje trajanja postupka. Od ukupnog broja analiziranih predmeta, počinilac je u 32 slučaja priznao učinjeno krivično djelo na izjašnjenju o krivici, dok je u 31 slučaju optuženi naknadno priznao krivicu. Bitno je spomenuti da su od 63 priznanja učinjenog krivičnog djela samo četiri sporazuma o priznanju u kojem je predložena krivična sankcija od strane tužilaštva. Naprimjer, *nakon ročišta za izjašnjenje o krivnji održanog (...) sudu je dostavljen sporazum o priznanju krivnje koji su tužitelj i optuženi zaključili, kojim je optuženi priznao izvršenje krivičnog djela Nasilje u porodici iz člana 22. stav 2. KZ FBiH a tužiteljica je prihvatila da mu se za navedeno krivično djelo utvrdi kazna zatvora u trajanju od 4 mjeseca i istovremeno odredi da se utvrđena kazna neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od jedne godine i 6 mjeseci od dana (...).*⁹⁶

96 Presuda u potpunosti anonimizirana.

Grafikon 2.
Priznanje krivice



Sporazume o priznanju krivnje s predloženom sankcijom koja nije adekvatna radnjama izvršenja krivičnog djela kao i njegovoj težini sudovi trebaju kritičnije razmatrati i koristiti zakonsku mogućnost koja se odnosi na odbačaj takvih sporazuma jer predložena kazna nije u skladu sa zakonskom svrhom kažnjavanja ili, ako se predlaže uslovna osuda, da ne opravdava izricanje mjere upozorenja. To se posebno odnosi na slučajeve koji su praćeni naročito teškim otežavajućim okolnostima, te ukoliko je optuženi povratnik u izvršenju djela nasilja u porodici, dugotrajno vrši nasilje, vrši nasilje nad ranjivom i zavisnom osobom i sl.⁹⁷

Istraživanje pokazuje da se sporazumi o priznanju krivnje najčešće odnose na uslovnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora od dva do šest mjeseci i periodom provjere na godinu dana.

Primjer: U slučaju krivičnog djela nasilje u porodici iz člana 222. KZ FBiH, krivicu su priznali muž i sin, koji su (...) *drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozili mir člana svoje obitelji – supruge i majke (...) na način da su nakon što je u studenom mjesecu 2015. g. izrazila sumnju da njen suprug i nevjesta imaju neprimjerene odnose, psujući joj i govoreći da je za bolnicu i ludnicu istu udarali otvorenim dlanovima po tijelu i glavi, usljed kojih udaraca je zadobila ozljedu lijevog oka u vidu otekline i hematoma, a kom prilikom je sin majci*

⁹⁷ Za više informacija vidjeti: *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH*, str: 35.

*zadao jak udarac u potiljak (...) sin A. je odvezao majku u Sarajevo, a kada se nakon mjesec dana vratila svojoj kući, otac i sin su je smjestili u neuslovne prostorije gdje se nekada nalazila trgovina, a gdje boravi i danas, na koji način joj je ugrožen mir i tjelesno zdravlje.*⁹⁸ Sud je izrekao uslovnu osudu kojom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od po tri mjeseca, koja se neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od dvije godine ne počine novo kazneno djelo.

Proces priznanja krivnje najčešće se dešava u toku priprema za glavnu raspravu, kada tužilaštvo sudu dostavlja sporazum o priznanju krivnje zaključen između tužioca i optuženika, kao i branioca, ako ga je optuženi angažovao. U okviru navedenog sporazuma optuženi priznaje izvršenje krivičnog djela, te se predlaže sankcija. Analiza presuda je pokazala da sud cijeni priznanje krivnje kao olakšavajuću okolnost bilo kod prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje ili kod priznanja krivnje na glavnom pretresu pred sudom. Kao što je prethodno rečeno, u 33,69% slučajeva optuženi je priznao krivicu naknadno na glavnom pretresu tj. raniju izjavu negiranja krivnje mijenja u priznanje krivnje. Navedena situacija se dešava najčešće nakon svjedočenja oštećene ili nakon što tužilaštvo iznese materijalne dokaze. U slučajevima u kojima optuženi na glavnom pretresu pred sudom prizna krivnju, istraživanje pokazuje da se najčešće umanjuje sankcija tako da se priznavanjem krivnje počiniocu, bez obzira na težinu djela, izriče blaža sankcija.

U ovom dijelu smo željeli ukazati na nekoliko problema povezanih sa priznanjem krivice koje smo uočili analizom presuda, pri čemu temeljni problem predstavlja predlaganje sankcija ispod zakonskog minimuma (iako se zakonom propisuje da se sporazumom o priznanju krivice može izreći kazna ispod zakonom propisanog minimuma).⁹⁹

Prvi problem je svrha kažnjavanja, gdje entitetski krivični zakoni ističu da je svrha kažnjavanja ne samo sprečavanje počinioca da čini krivična djela ubuduće, nego i utjecaj na druge da ne čine krivična djela, kao i izražavanje društvene osude i jačanje morala. Međutim, svrha kažnjavanja, prilikom

98 Presuda broj: 56 0 K 054942 16 K

99 Vidjeti član 246. ZKP FBiH, član 246. ZKP RS i član 231. ZKP BDBiH.



sporazuma o priznanju krivice i utvrđivanjem sankcija ispod minimuma, generalna/specijalna prevencija i društvena osuda može biti dovedena u pitanje u slučajevima kada se predlažu previše blage ili neadekvatne sankcije. Problem koji smo također uočili tokom analize presuda je priznanje optuženog nakon izvođenja dokaza ili nakon svjedočenja oštećene, radi blažeg kažnjavanja. Ono što izaziva najveći problem je procjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti koje sud treba da ima u vidu prilikom odmjeravanja kazne. Iako je krajnji cilj sporazuma o priznanju krivnje efikasnost postupka, u presudama smo uvidjeli da se priznanjem krivnje ne doprinosi ekonomičnosti jer optuženi prvobitno odugovlači postupak, a zatim na savjet advokata prizna krivnju ukoliko uvidi da će sankcija biti stroža nego što bi bila da je priznao. Također, kada je riječ o odmjeravanju kazne i procjeni olakšavajućih i otežavajućih činjenica, sud ih samo neobrazloženo navodi. Međutim, problem kod sporazuma o priznanju krivnje, ukoliko sud prihvati sporazum, jeste u tome što presude ne sadrže adekvatno objašnjenje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti koje utječu na odmjeravanje kazne, već se značaj daje dogovoru stranaka o kazni koja se mora kretati u zakonski propisanim okvirima.¹⁰⁰

100 Vanja Bajović, *Odmeravanje kazne i sporazum o priznanju krivičnog dela*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu. Dostupno na: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0354-8872/2015/0354-88721502179B.pdf>

6. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU


Predmeti nasilja u porodici su dio krivičnog referata i dodjeljuju se sudijama sa ostalim predmetima iz općeg kriminaliteta, gdje je zapriječena kazna zatvora u trajanju do 10 godina. U skladu sa važećim zakonima o krivičnim postupcima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta, predmeti nasilja u porodici nemaju kategoriju hitnih predmeta. Ipak, istraživanje je pokazalo da zbog specifične prirode slučajeva, pojedine sudije uzimaju slučajeve nasilja u porodici kao hitne predmete i zakazuju ih što je ranije moguće. Sudije smatraju da ovakvi predmeti ne spadaju u kategoriju složenih krivičnih predmeta jer se uglavnom na suđenjima ne iznosi veliki broj dokaza.

Poštovanje hitnosti postupanja obaveza je u skladu sa Istanbulskom konvencijom koju je BiH ratificirala 2011. godine.¹⁰¹ Također, Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jedna od garancija prava na pravično suđenje je i odlučivanje o krivičnoj optužbi u razumnom roku: *Svako tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku.*¹⁰²

Zadatak pravosuđa prilikom sankcionisanja krivičnog djela nasilja u porodici je prije svega pravovremena i adekvatna zaštita žrtve, ali i prevencija nasilja kroz poruku da je nasilje u porodici društveno nedopustivo i pravno

101 Član 49. opće obveze 1. *Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale da se istrage i sudski postupci u vezi sa svim oblicima nasilja obuhvaćenim područjem primjene ove Konvencije provode bez nepotrebnih odgađanja uzimajući u obzir prava žrtve tijekom svih stadija kaznenog postupka.*

102 Član 6. Konvencije.



sankcionisano krivično djelo. Neblagovremeno djelovanje organa gonjenja, a zatim i suda, utječe na gubitak povjerenja žrtve u pravosudne organe, i porast uvjerenja na strani izvršitelja da njegova djela mogu proći nekažnjeno bez sankcije i posljedice. Ovakva praksa ima daleko širu posljedicu ukoliko uzmemo u obzir da dužina trajanja postupka može utjecati na žrtvu da donese odluku da odustaje od postupka.¹⁰³

Prema praksi Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava, kao početak roka u krivičnim predmetima uzima se datum podizanja optužnice.¹⁰⁴ Suđenje bez odlaganja, tj. standard suđenja u razumnog roku, regulisano je Zakonom o krivičnom postupku FBiH i Zakonom o krivičnom postupku RS.¹⁰⁵

Ukoliko postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, tužilac donosi naredbu o pokretanju istrage, čiji je cilj utvrditi obim, pravac i način vođenja istrage.¹⁰⁶ Zakonom o krivičnom postupku nije predviđeno u kojem vremenskom periodu istraga treba biti okončana, ali je evidentno da postoji veći broj predmeta gdje je proteklo nekoliko mjeseci do godinu dana od izvršenja djela do datuma potvrde optužnice. (...) *za djelo počinjeno 15.2.2014 godine, optužnica je podignuta 20.02.2015. godine, presuda donesena 9.11.2016. godine.*¹⁰⁷ Većina predmeta u prosjeku traje godinu dana, sa pojedinim izuzecima. Primjer je presuda koja je donesena 2016. godine, dok se kritični slučaj desio 2009. godine, a tužilaštvo 2014. podiglo optužnicu.

Također, u analizi presuda je zabilježeno da je u četiri slučaja došlo do svjetsnog odugovlačenja postupka od strane optuženog, što niti u jednom slučaju nije razmatrano kao otežavajuća okolnost. Ono što je uočeno tokom analize presuda je korištenje proteka vremena od učinjenja krivičnog djela do donošenja presude. Međutim, problem je u tome što je krivično djelo prijavljeno


103 Konsultacije sa partnerskim nevladinim organizacijama prilikom pripreme Priručnika.

104 Vidjeti: Ap.631/04 od 18.1.2005. g., Evropski sud za ljudska prava, *Scopelliti protiv Italije*, presuda od 23.11.1993. g. stavak 18, *Poiss protiv Austrije*, presuda od 23.4.1987. g. A.1177C, str.103.

105 Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14; Zakon o krivičnom postupku, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 50/03, 111/04, 115/04, 115/04, 29/07 i 68/07.

106 Član 231. ZKP FBiH i član 224. ZKP RS.

107 Presuda u potpunosti anonimizirana.



istog dana kada je počinjeno, dok je optužnica podignuta godinu dana kasnije, te je presuda donesena godinu i pol dana kasnije. Smatramo da u ovom slučaju sud ne bi trebao cijeniti protek vremena od počinjenja krivičnog djela samom činjenicom što je i optuženi tome doprinio (nije se pojavljivao na ročištima te je u ovom primjeru došlo do svjesnog odugovlačenja postupka od strane optuženog i njegovog branioca).



7. IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV¹⁰⁸

Naknada materijalne i nematerijalne štete veoma je značajan element svakog krivičnog postupka, što uključuje i postupak za krivično djelo nasilja u porodici. Član 208. ZKP FBiH i član 104. ZKP RS definišu da prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku može podnijeti osoba koja je ovlaštena da takav zahtjev realizira u okviru parničnog postupka.¹⁰⁹ Zakon o krivičnom postupku nije striktno propisao obavezu sudova po pitanju odlučivanja o imovinskopravnom zahtjevu jer je propisano da će sud odlučivati o imovinskopravnom zahtjevu samo ako se time ne bi znatno odugovlačio sudski postupak.¹¹⁰

Naknada štete za žrtve koju obezbjeđuje država, prema **Evropskoj konvenciji o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih djela**, mora biti osigurana čak i kada počinitelj ne može biti krivično gonjen ili kažnjen.¹¹¹ Prijedlogom revidiranih modela strategija i praktičnih mjera za eliminaciju nasilja nad ženama u oblasti prevencije kriminala i krivičnog pravosuđa¹¹² nalaže se da, ukoliko obeštećenje nije dostupno na drugi način – uključujući direktno od počinioca – države bi onda trebale nastojati da osiguraju novčanu naknadu žrtvama, kada su zadobile teške tjelesne povrede i/ili kada im je zdravlje


108 Članovi 207-219. ZKP FBiH.

109 Zakon o krivičnom postupku FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 53/12.

110 Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izveštaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, Banja Luka: Centar za pravnu pomoć ženama i Fondacija Udružene žene, 2014. Vidi: <http://unitedwomenbl.org/>

111 Vidjeti član 2(2) Evropske konvencije o kompenzaciji žrtava teških krivičnih djela.

112 *Priručnik*, 1999. godine, poglavlje IV.



narušeno, ili osobama koje su ovisile o osobi koja je umrla ili postala fizički ili psihički onesposobljena kao rezultat viktimizacije.¹¹³

Prema rezultatima analize, pouka o imovinskopravnom zahtjevu obrazložena je samo u 21 predmetu (22,8%), gdje je oštećena upućena na imovinskopravni zahtjev: *Sukladno članu 212 Zakona o krivičnom postupku FBiH oštećena se upućuje na imovinsko pravni zahtjev koji može ostvariti u parničnom postupku (...)*. U dvije presude je napisano da *sud nije odlučivao o imovinsko-pravnom zahtjevu iz razloga što oštećena to nije isticala tokom postupka*.¹¹⁴ U jednoj od analiziranih presuda vidimo da je oštećena od optuženog tražila naknadu od 5000 KM za *nematerijalnu štetu, trpljenje straha i poniženja*,¹¹⁵ što po mišljenju suda treba da se raspravi u parničnom postupku.

Generalni problem kod ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva predstavlja neupućenost žrtava u postupak, te nedostatak inicijative tužilaca pri prikupljanju dokaza koji su neophodni prilikom odlučivanja o zahtjevu. Tužilac tokom istrage može prikupiti dokaze koji će olakšati sudu donošenje odluke o imovinskopravnom zahtjevu i može snažnije komunicirati sa oštećenom osobom u cilju njenog motivisanja da se angažuje u prikupljanju dokaza (ne samo medicinska dokumentacija i vještačenje u vezi fizičkih povreda, već i psihološka analiza traume žrtve, što je rijetkost u krivičnim postupcima pred sudovima u BiH).

Rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku bi skratilo troškove i vrijeme postupka, te bi omogućilo žrtvi nasilja da ostvari imovinsku satisfakciju i nadoknadi štetu koja joj je prouzrokovana. Rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u parničnom postupku bitno produžava trajanje postupka, te veliki protek vremena nerijetko utječe na odluku žrtve da ne pokreće parnični postupak.

113 Vidjeti član 12. Deklaracije UN-a o temeljnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe ovlasti i član 1. Rezolucije Komiteta ministara Vijeća Evrope (77) 27. o kompenzaciji žrtava krivičnih djela, kao i član 2. Evropske konvencije o kompenzaciji žrtava teških krivičnih djela; 48.

114 Presuda anonimizirana u potpunosti.

115 Presuda anonimizirana u potpunosti.

8. SUDSKA OCJENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI


U skladu sa krivičnim zakonodavstvom, obaveza sudova prilikom odmjerenja kazne je da u obzir uzmu raspon kazne koji je predviđen za konkretno krivično djelo, opću svrhu kažnjavanja, kao i olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje obuhvataju *pobude za počinjenje krivičnog djela, stepen opasnosti ili povredu lica, imovine ili stvari, okolnosti u kojima je djelo počinjeno, raniji život počinitelja, njegove lične prilike i njegovo ponašanje nakon počinjenog krivičnog djela, te druge okolnosti koje se odnose na počinitelja.*^{116 117}

Krivični zakoni propisuju koje su okolnosti bitne za odmjerenje kazne odnosno ocjenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.¹¹⁸ Okolnosti se dovode u vezu sa utvrđenim činjenicama koje proizilaze iz provedenih dokaza koji su od odlučujućeg značaja ne samo za dokazivanje krivičnog djela već i za ocjenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom donošenja odluke pred sudom. Tokom analize presuda uočili smo da ocjena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti nije detaljno elaborirana, odnosno da su ove okolnosti uglavnom samo pobrojane bez obrazloženja zašto su cijenjene kao otežavajuće ili olakšavajuće. Okolnosti se najčešće ne dovode u jasnu vezu sa počinjenim krivičnim djelom. Najčešće se iste olakšavajuće okolnosti pojavljuju u većini presuda bez obzira na težinu i različitost krivičnih djela, dok se

116 Član 49. KZ FBiH.

117 Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izveštaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj.*

118 Čl. 49. Krivični zakon FBiH; čl. 37. Krivični zakon RS; čl. 49. Krivični zakon BD; čl. 359. st. 8. i čl. 370. st. 1. ZKP



otežavajućim okolnostima daje umanjen značaj, a okolnosti izvršenja krivičnog djela, kada je u pitanju nasilje u porodici, veoma rijetko se svrstavaju u otežavajuće.

Istanbulska konvencija nabraja okolnosti (nevezano za biće krivičnog djela nasilja u porodici) koje mogu utjecati na opredjeljenje suda prilikom donošenja sankcije i koje se mogu direktno primjenjivati i dovoditi u vezu sa odredbama krivičnog postupka (npr. okolnosti izvršenja krivičnog djela). To se prije svega odnosi na okolnosti: zloupotreba autoriteta, izvršenje djela u prisustvu maloljetne osobe,¹¹⁹ izvršenje djela u saradnji dvije ili više osoba, ekstremno nasilje koje je prethodilo ili je pratilo izvršenje djela.¹²⁰


Krivični zakoni u BiH propisuju opća pravila za odmjeravanje kazne, ali je u isto vrijeme sudu ostavljeno da cijeni i druge okolnosti koje se odnose na ličnost počinioca. Naime, zakon i činjenice iznesene u pojedinačnom slučaju predstavljaju samo dio sudske odluke, dok je ocjena okolnosti koje utječu na opredjeljenje suda za odgovarajuću sankciju također bitan element svake presude. To znači da prilikom ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti stav sudije i njegova lična saznanja (kroz edukacije i podizanje svijesti) u odnosu prema krivičnom djelu nasilja u porodici imaju veoma značajnu ulogu.

U analiziranim presudama najčešće razmatrane olakšavajuće okolnosti su: porodični status, materijalne prilike, priznanje, kajanje i korektno ponašanje pred sudom. Najčešće cijenjene otežavajuće okolnosti su: ranija osuđivanost, izvršenje djela u prisustvu maloljetne djece, upornost u izvršenju djela.

Prilikom analize presuda, primjećuje se različita sudska praksa u ocjeni otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. Dok se u većem dijelu presuda okolnosti razmatraju uopćeno i kratko, u pojedinim presudama dat je značaj opisu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Pitanju ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti detaljno je pristupljeno kako prilikom analize sudskih

119 U KZ RS izvršenje djela nasilja u porodici u prisustvu maloljetnog lica definisano je kao otežavajuća okolnost.

120 Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*.




presuda tako i prilikom provođenja i analize intervjua. Procjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u slučajevima nasilja u porodici je detaljno obrađena u Priručniku¹²¹ i predstavljala je jednu od glavnih tema edukacija sudija i tužilaca, s ciljem promjene njihovog stava prema procjeni okolnosti i razumijevanja efekata koje nasilje u porodici ima na žrtvu.

Provedena analiza je dijelom ukazala na različite stavove i djelimično nepodudaranje analize presuda sa rezultatima provedenih intervjua. Iako su tokom intervjua sudije bile izričite da cijene širok spektar otežavajućih okolnosti, analiza presuda pokazuje nešto drugačije rezultate. Sudovi češće cijene olakšavajuće nego otežavajuće okolnosti. Zabilježeni su primjeri gdje sud ne nalazi niti jednu otežavajuću okolnost u slučajevima gdje je iz samog obrazloženja evidentno da je postojao čitav niz otežavajućih okolnosti. Primjer predstavlja slučaj gdje je počinitelj naneo tjelesne ozljede supruzi (...) *u namjeri da je tjelesno povrijedi, uhvatio je rukom za kosu i tako vukao, a drugom rukom tukao po glavi, i drugim dijelovima tijela, udarivši je više puta, a što je i ranije više puta činio, nanijevši joj tako lake tjelesne povrede u vidu kontuzije – ugruvotine poglavine tijela kao i potres mozga.*¹²² U ovom slučaju na strani počinioca sud nije cijenio niti jednu otežavajuću okolnost, ne uzimajući u obzir: recidivizam – *a što je i ranije više puta činio* – čime se potvrđuje da se ne radi o izolovanom slučaju nasilja u porodici; potres mozga – kao veoma ozbiljnu povredu sa mogućim dugotrajnim posljedicama, te upornost u vršenju djela – *uhvatio je rukom za kosu i tako vukao, a drugom rukom tukao po glavi, i drugim dijelovima tijela, udarivši je više puta*. S druge strane, kao olakšavajuće okolnosti se cijene: korektan odnos pred sudom, ranija neosuđivanost i priznanje.

S druge strane, analiza je pokazala značajne promjene u ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u slučajevima nasilja u porodici, te je evidentan utjecaj Priručnika i provedenih obuka na promjenu prakse u analizi olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, što ima direktan efekt na kaznenu politiku, odnosno visinu odmjerenih kazni. Dio intervjuiranih sudija i sutkinja nije bio upoznat sa sadržajem Priručnika, ali sudije koje su imale priliku da se upoznaju sa Priručnikom istakle su da je njihovo sagledavanje okolnosti slučaja

121 Za više informacija vidjeti: *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici*, str. 31-38.

122 Presuda broj: 83 0 K ... 16K



u velikoj mjeri promijenjeno. Sudija iz RS-a je naveo: *Uvijek držim priručnik na stolu i konsultujem ga kad radim na slučaju nasilja u porodici, posebno pri ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.*

Tokom intervjua nekoliko sudija je istaklo da smatraju da se izricanjem zatvorske ili novčane kazne ne postiže svrha kažnjavanja, jer smatraju da se tako kažnjava cijela porodica. Ipak, preovladava stav da blaga kaznena politika samo vodi ka nastavku i eskalaciji porodičnih sukoba. Jedan od intervjuisanih sudija je naveo: *Kaznena politika ima ne samo represivnu nego i preventivnu ulogu i treba i preventivno djelovati na počinioca kako bi prestao sa vršenjem djela i kako djelo ne bi imalo još težu posljedicu.* Ovaj komentar ukazuje na razumijevanje sudija o specifičnoj ulozi koju imaju kada je u pitanju prevencija nasilja u porodici i društvena poruka koju pravosuđe šalje putem pravovremenog i adekvatnog sankcionisanja.

Tokom intervjua, na pitanje koje olakšavajuće okolnosti razmatra prilikom donošenja presude, jedan od intervjuisanih sudija je istakao: *Olakšavajuća okolnost je uvijek ako oštećeni ne tereti optuženog... Mnogo mi to znači. Ja, recimo, cijenim taj stav oštećenog i pokušavam sankciju da prilagodim adekvatno tom stavu oštećenog jer on je subjekat zaštite, odnosno objekat zaštite jer zbog njega se vodi postupak, optuženi je tu lice koje treba sankcionisati, mi smo organi koji provodimo zakon, ako mi ne pronađemo adekvatnu sankciju koja će oštećenom pomoći u onom što je on htio da postigne prijavljivanjem tog djela.*

Generalno, sudije imaju različite stavove po pitanju uvažavanja mišljenja žrtve o visini i vrsti sankcije koja se treba izreći počinitelju. Nekoliko intervjuisanih sudija smatra da je bitno šta žrtva želi jer se i cijeli postupak upravo vodi u cilju njene zaštite i satisfakcije. Preovladava i mišljenje da se bračni odnosi ponekad mogu i popraviti te da bi zatvorska kazna samo umanjila mogućnost nastavka zajedničkog života i pomirenja. S druge strane, većina intervjuisanih sudija izričito smatraju da žrtva ne smije utjecati na vrstu i visinu sankcije. Nakon pokretanja krivičnog postupka, cilj pravosuđa je da zaštiti žrtvu i kazni počinitelja na adekvatan način.¹²³

123 Priručnik za krivični postupak za sudije Bosne i Hercegovine, dostupno na: https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=28069

Sutkinja, koja na krivičnom referatu radi preko petnaest godina, istakla je da su edukacije utemeljene na Priručniku u potpunosti promijenile njenu percepciju prilikom procjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti: *Ovom edukacijom nama su se proširila shvatanja vezana za otežavajuće i olakšavajuće okolnosti koje trebamo cijeniti prilikom izricanja krivičnopravne sankcije. Mene je posebno impresionirao stav edukatora kada je rekla, pa kada neko ubije, da li iko pita šta je sa njegovom ženom i djecom, ide u zatvor i to je normalno da ide u zatvor, a kad istuče svoju ženu ili nanese joj tešku tjelesnu povredu, ili dijete, onda svi kažu jao, pa ostaće bez hranioca porodice. To se tako meni urezalo u sjećanje i tako me impresioniralo da sam kasnije kada sam presuđivala u takvim predmetima zaista pitala i oštećenog i optuženog, kada oštećena stane na stranu optuženog da ga brani, a to je u većini slučajeva, jer on ima kontrolu nad njom i ako nisu razvedene, onda se plaše gdje će se vratiti, šta će biti dalje... Ja pitam a ko bi hranio vašu djecu da je on ubio nekog?*

Promjena stava u ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u slučajevima nasilja u porodici se također vidi i kroz procjenu okolnosti koje su ranije rijetko razmatrane kao otežavajuće, poput položaja počinitelja u užoj ili široj zajednici, neiskrenog kajanja ili zloupotrebe porodičnog statusa.

8.1. Otežavajuće okolnosti

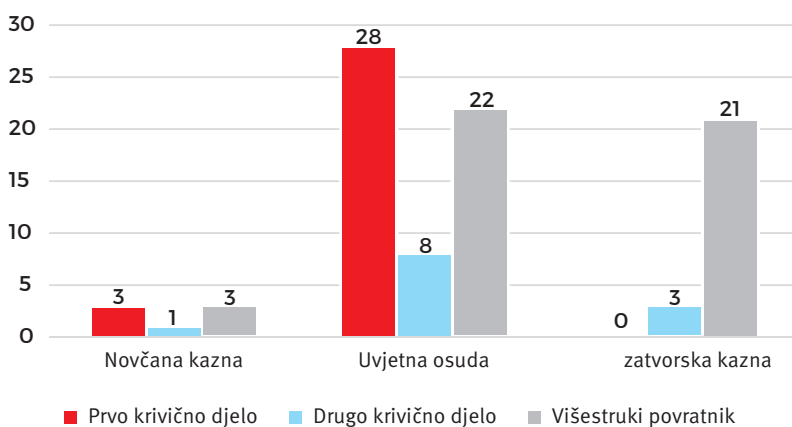
8.1.1. Ranija osuđivanost

U većini analiziranih presuda naveden je izvod iz kaznene evidencije optuženog. Osuđivanost počinioca za druga krivična djela (ne za nasilje u porodici) uglavnom se ne cijeni kao otežavajuća okolnost prilikom donošenja presude. Primjeri prakse, koja je u skladu sa preporukama Priručnika, mogu se vidjeti u pojedinim presudama, gdje se ranija osuđivanost uzima kao otežavajuća okolnost: (...) *iako optuženi nije do sada kažnjavao za krivična djela protiv braka i porodice, sud je kao otežavajuću okolnost cijenio i da je optuženi do sada više puta krivično i prekršajno kažnjavao za krivična djela sa elementima nasilja.*¹²⁴ Ovakva ocjena otežavajuće okolnosti, navedena u obrazloženju

presude, predstavlja primjer shvatanja nasilja u porodici u okviru šire slike nasilja, jer počinioci nasilja u porodici, što vidimo na osnovu analize presuda, u velikom procentu vrše nasilje i u drugim sferama života. U predmetnom slučaju počilnac je osuđivan za: nanošenje lakih tjelesnih povreda, nasilničko ponašanje, napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti, protupravno lišenje slobode te devet puta za prekršaj tuča i fizički napad.

Analiza je pokazala izuzetno visok stepen recidivizma. Naime, od 100% analiziranih presuda i optuženih osoba, njih 63,04% su povratnici u činjenju krivičnog djela, od kojih je 50% osuđenih za više od dva krivična djela. Kada je riječ o specijalnom povratniku, odnosno o počiniocu koji je prethodno osuđen za isto krivično djelo, ta brojka je također velika. Riječ je o 33,69% povratnika u činjenju nasilja u porodici, od kojih je 19,56% višestrukih povratnika. Ovaj podatak nam govori da je vjerovatno jedna od karakteristika počilnaca nasilja u porodici činjenje i drugih krivičnih djela s elementom nasilja. Međutim, uvidjeli smo da sudovi ponekad ne uzimaju povrat kao otežavajuću okolnost, pravdajući to riječima: *iako je optuženi povratnik, nije bio osuđivan za isto ili istovrsno djelo*. U analiziranim presudama, povrat kao otežavajuća okolnost je bila cijenjena u 55% slučajeva.

**Tabela 5. Recidivizam
Kaznena politika sudova i recidiv počilnelja**




Interesantan primjer je presuda gdje se u obzir kao otežavajuća okolnost uzima ranija osuđivanost za krivično djelo nasilja u porodici, ali kao jedina otežavajuća okolnost u slučaju gdje je nasilje počinjeno na naročito okrutan način. Naime, (...) *nakon svađe i prepirke, govoreći joj razne provokacije, oštećenu udario nekoliko puta rukom po tijelu, u čemu ga je spriječila malodobna kćerka, koja se okačila o njegovu ruku, da bi nakon nekoliko trenutaka, uhvatio oštećenu, oborio na trosjed, i govoreći joj da će je ubiti, zatim uzeo kabel telefonskog punjača, kojim je krenuo prema oštećenoj, u predjelu njenog vrata, a oštećena prekida kabel i bježi, a u hodniku je osumnjičeni ponovo udara rukom u predjelu glave, pri čemu oštećena udara glavom u štok vrata i zadobiva tjelesne povrede u vidu dvije modrice na lijevoj nadlaktici, i modricu na desnoj nadlaktici, a iznad desnog uha otok u vidu hematoma.*¹²⁵

Počinitelj je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od mjesec dana, te mu je kao otežavajuća okolnost uzeta samo pomenuta osuđivanost za istovrsno krivično djelo. Otežavajuće okolnosti koje možemo primijetiti na osnovu obrazloženja (davljenje, prisustvo maloljetnog djeteta, prijetnja ubistvom, upornost u izvršenju djela) nisu uzete u obzir. U navedenom slučaju kao olakšavajuće okolnosti su razmatrane: priznanje, korektno ponašanje pred sudom, mlada životna dob, loše imovinsko stanje, nezaposlenost te činjenica da je otac malodobnog djeteta.

U ovom specifičnom slučaju, moramo primijetiti da je sudija propustio da obrazloži niz otežavajućih okolnosti koje bitno utječu na razumijevanje počinjenog djela, što samim tim direktno utječe na izrečenu sankciju. Naime, iz obrazloženja vidimo da je počinitelj davio žrtvu, što predstavlja veoma ozbiljan akt povređivanja, koji ima za cilj apsolutnu kontrolu i zastrašivanje žrtve.

Prisustvo maloljetnog djeteta, kao veoma bitan segment, nije cijenjeno kao otežavajuća okolnost. Na taj način u potpunosti su zanemarene posljedice koje nasilje u porodici ostavlja na djecu, a nije uzeta u obzir ni činjenica da je počinitelj iskazao posebnu upornost u izvršenju djela, što znači da samo djelo nasilja nije predstavljalo *ad hoc* situaciju, već dugotrajnu radnju koju je



počinitelj mogao u bilo kojem trenutku prekinuti. Prijetnja smrću također nije cijenjena kao otežavajuća okolnost, iako smatramo da bi takva prijetnja, koja u svakom slučaju ima posebnu težinu, uvijek morala biti cijenjena kao otežavajuća okolnost.¹²⁶

8.1.2. Dugotrajnost vršenja djela nasilja u porodici

Iako svi počinioci nasilja u porodici ne pokušavaju ostvariti moć i kontrolu nad partnerom, prepoznavanje pokazatelja veze koja uključuje nasilje, gdje jedna osoba ima moć i kontrolu nad drugom, omogućit će sudijama i tužiocima da bolje razumiju predmete koji dođu pred njih.¹²⁷ Naprimjer, prvi incident nasilja u porodici možda ustvari i nije prvi – to je možda samo prvo hapšenje počinioca i njegovo prvo pojavljivanje pred sudom. Dodatnim istragama se često otkrije historija nasilništva, koje, između ostalog, uključuje fizičko, seksualno i psihološko nasilje. Slično tome, sveobuhvatna procjena predmeta također će pravosuđu omogućiti da identificira incidente koji su doista izolovani i ne čine obrazac zlostavljanja i nasilja.

Za puno razumijevanje problematike nasilja u porodici bitno je razlikovati incidentni slučaj nasilja u porodici od dugotrajnog, višegodišnjeg nasilja.¹²⁸ Dugotrajno nasilje često upućuje i na prisustvo sistematskog nasilja ili intimnog terora, prema Johnsonovoj klasifikaciji iz 1995. godine, što prema teoretičarima predstavlja i najopasniji vid nasilja koje nekad ima i smrtni ishod.¹²⁹

Analiza sudskih presuda u predmetima nasilja u porodici u BiH pokazala je da odbrana optuženog nerijetko tvrdi kako se radi o izoliranom slučaju nasilja u porodici, koji ne podrazumijeva kontinuitet u činjenju nasilja u porodici – bez obzira na to da li se krivični postupak vodi povodom jednog ili produženog krivičnog djela. *U tom pogledu, kontinuitet se može dokazati, između*

126 Priručnik: *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*

127 Mark Totten, *Girlfriend Abuse as a Form of Masculinity Construction among Violent, Marginal Male Youth, Men and Masculinities*, 6, no. 1 (2003): 70-92.

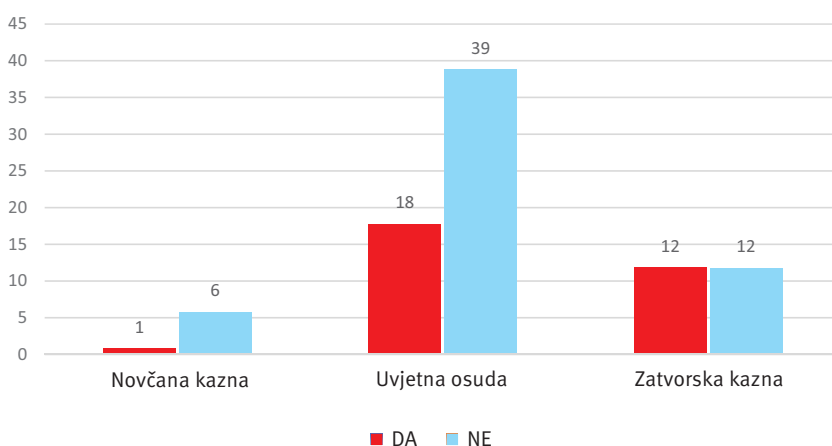
128 Priručnik: *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 17.

129 Michael P. Johnson, *Conflict and Control: Symmetry and asymmetry in Domestic violence in Couples in Conflict*, eds. Alan Booth, Ann C. Crouter i Mari Clements, Mahwah, NJ: Erlbaum, 2001, 95-104.

ostalog, utvrđivanjem postojanja posljedice(a) po žrtvu tokom cijelog perioda dok je nasilje trajalo, to jest mogućnosti postojanja nekoliko kombinacija ugrožavanja zaštićenog dobra, koje krivični zakoni predviđaju u pogledu krivičnog djela nasilja u porodici.¹³⁰

Prema analiziranim presudama, dugotrajnost vršenja nasilja, odnosno faktički povrat je evidentiran u 31 slučaju, odnosno 34,78%, što niti u jednom predmetu nije razmatrano kao otežavajuća okolnost. U tri slučaja žrtva je bila smještena u sigurnu kuću. U 12 analiziranih slučajeva oštećena se prethodno obraćala javnim ustanovama (policija, centri za socijalni rad, nevladine organizacije). Međutim, niti u jednoj presudi ove okolnosti nisu uključene u razmatranju krivične sankcije kao otežavajuća okolnost. Uzimanje u obzir ove okolnosti prilikom određivanja krivično-pravne sankcije je ključno za razumijevanje dinamike nasilja (duži vremenski period), posljedica koje dugotrajno nasilje ima na žrtvu i njenu okolinu, te razumijevanje okolnosti u kojima se nalazi žrtva. M. Halilović u istraživanju iz 2015. *Preživjele govore* piše o frustracijama i razočarenju žena koje su pokrenule krivičnopravni postupak za dugotrajno nasilje pošto je počinitelju izrečena sankcija samo za jednu izdvojenu situaciju nasilja.

Tabela 6.
Kaznena politika sudova i kontinuirano nasilje u porodici



130 Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, str. 17.



Preovladava stav intervjuisanih sudija i sutkinja da dugotrajno nasilje treba cijeliti kao otežavajuću okolnost, ali tužilaštvo često ne daje dovoljno dokaza za sagledavanje cjelokupnog slučaja: *Obično počinju optužbe: zbog loših porodičnih odnosa ili poremećenih porodičnih odnosa, niti znaš u kom periodu, da li je to momentalno, tako počinje opis djela, zbog trajno poremećenih porodičnih odnosa, dana tog i tog, došao u pijanom stanju itd. Obično tako počinju ta djela. Ako sudija dovoljno iščita početne zabilješke i kako je to sve krenulo, da stekne utisak, da to nije prvi put, da je to samo prvi put prijavljeno, tada kao otežavajuću okolnost ne možemo reći da je on ponavljao djelo, možemo reći da je sklon činjenju djela. To rijetko sudije koriste u svojim opisima, obično svi gledaju je li kažnjavan ili nije. I obično ta lica nisu kažnjavana, čak ni prekršajno nisu osuđivana.*

U primjeru presude kojom je izrečena kazna zatvora u trajanju od dvije godine i deset mjeseci navedene su taksativno sve situacije (sa datumima i detaljnim opisom) za koje se izriče sankcija. Također, evidencijom o kažnjavanju obuhvaćena je ranija osuđivanost, uz navođenje naziva suda koji je izrekao presudu, broja predmeta i visine kazne. Presuda daje potpuni uvid u patnju žrtve, psihičko i fizičko nasilje koje je pretrpjela, te daje mogućnost oštećenoj i članovima njene porodice da predstave patnje i zlostavljanja koje su pretrpjeli. U opisanom predmetu, žrtvi je data mogućnost da dobije satisfakciju činjenicom da su opisane situacije nasilja u kojima je žrtva pretrpjela veliku fizičku i psihološku štetu. S druge strane, počinitelju je jasno dato na znanje da su sankcionisana sva nasilnička ponašanja kojima je izložio žrtvu. Ovakva vrsta presude ima i veoma značajan širi efekt, jer šalje poruku da nijedan akt nasilja ne bi smio ostati nesankcionisan.¹³¹

131 Presuda broj: 77 0 K...16 K


8.1.3. Vršenje nasilja u porodici u prisustvu maloljetne osobe i nasilje nad naročito ranjivim licem

Istraživanja pokazuju da će djeca koja svjedoče nasilju u porodici vjerovatnije biti pogođena nasiljem u odrasloj dobi – bilo kao žrtve ili počinioci.¹³² Osim toga, djeca koja su izložena nasilju kod kuće mogu imati poteškoće s učenjem i ograničene socijalne vještine, te ispoljavati nasilničko, rizično ili delinkventno ponašanje, ili patiti od depresije ili teške anksioznosti.¹³³ Djeca u najranijoj dobi su naročito ranjiva. Također, postoji jaka korelacija između nasilja u porodici i zlostavljanja djece – u nacionalnoj anketi koja je obuhvatila preko 6000 američkih porodica, polovina muškaraca koji su često napadali svoje supruge često su zlostavljali i svoju djecu.¹³⁴

Dixon i saradnici su koristili male uzorke iz zajednica kako bi ispitali zlostavljanje djece unutar porodica sa historijom zlostavljanja djece.¹³⁵ Otkrili su da je mali postotak roditelja zlostavljao djecu tokom prvih 13 mjeseci njihovog života. Pears i Capaldi su koristili dvogeneracijski uzorak iz maloljetničke studije Oregon (the Oregon Youth Study) i zaključili da su roditelji koji su iskusili zlostavljanje kao djeca imali nešto više od dvostruke šanse da imaju djecu koja su prijavila zlostavljanje službama socijalne zaštite, u poređenju sa roditeljima koji nisu iskusili zlostavljanje u djetinjstvu.¹³⁶

U skladu sa preporukama Priručnika, činjenica da su djeca svjedočila nasilju trebala bi se cijeniti kao otežavajuća okolnost u sljedećim slučajevima:

-
- 132 Svjetska zdravstvena organizacija, *World Report on Violence and Health (Svjetski izvještaj o nasilju i zdravlju)*, ed. by Etienne G. Krug et al., Ženeva, 2002; M. James, *Domestic Violence as a Form of Child Abuse: Identification and Prevention (Nasilje u porodici kao oblik nasilja nad djecom)*, *Issues in Child Abuse Prevention*, 1994; Centri za kontrolu i prevenciju oboljenja, i Calverton, MD, ORC Macro, *Reproductive, Maternal and Child Health in Eastern Europe and Eurasia: A Comparative Report (Reproduktivno zdravlje i zdravlje majke i djeteta u Istočnoj Evropi i Euroaziji: Komparativni izvještaj)*, Atlanta, GA, 2003; David Indermaur, *Young Australians and Domestic Violence (Mladi Australci i nasilje u porodici)*, *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, br. 195, 2001.
- 133 Sephanie Holt, Helen Buckley, Sadhbh Whelan, *The Impact of Exposure to Domestic Violence on Children and Young People: A Review of the Literature*, *Child Abuse and Neglect*, 32, no. 8 (2008): 797-810.
- 134 M. A. Straus, R. J. Gelles, *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8,145 Families (Fizičko nasilje u američkim porodicama: faktori rizika i prilagodavanje nasilju u 8145 porodica)*, New Brunswick, NJ: Transaction, 1990.
- 135 L. Dixon, K. Browne, C. Hamilton-Giachritsis, *Patterns of risk and protective factors in the intergenerational cycle of maltreatment*, *Journal of Family Violence*, 24(2), 2009: 111-122.
- 136 K. C. Pears, D. M. Capaldi, *Intergenerational transmission of abuse: A two-generational prospective study of an at-risk sample*, *Child Abuse and Neglect*, 25(11), 2001: 1439-1461.

- 
- i. Djeca svjedoci fizički prisustvuju nasilju;
 - ii. Djeca svjedoci nisu fizički prisutni, ali mogu čuti nasilje/zlostavljanje i naknadno vidjeti njegove posljedice;
 - iii. Djeca svjedoci nisu fizički prisutni i ne mogu čuti nasilje/zlostavljanje, ali naknadno mogu vidjeti njegove posljedice.

U skladu s navedenim, imamo djecu svjedoke ukoliko su fizički prisustvovala nasilju, djecu koja nisu fizički bila prisutna, ali su mogla čuti nasilje i naknadno vidjeti njegove posljedice te djecu koja nisu čula niti su prisustvovala nasilju, ali su naknadno vidjela posljedice.¹³⁷

Stoga je neophodno inicirati izmjenu člana 222. KZ-a FBiH kako bi povreda ili ugrožavanje psihofizičkog razvoja maloljetne osobe bili adekvatno sankcionisani.

Dok se u Federaciji BiH i Distriktu Brčko izvršeno nasilje u prisustvu djece ne smatra kvalifikatornim oblikom, u skladu s Krivičnim zakonom Republike Srpske izvršenje nasilja u porodici u prisustvu osobe mlađe od 18 godina predstavlja posebnu kvalifikatornu okolnost krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici.¹³⁸ Imajući u vidu odredbe krivičnih zakona FBiH, RS i BD koje propisuju krivično djelo nasilja u porodici, primjećuju se razlike kako u definisanju obilježja istog krivičnog djela tako i razlike u zaprijećenim kaznama u odnosu na prisustvo djece u okolnostima nasilja u porodici.¹³⁹

Analiza je pokazala da je maloljetno dijete svjedočilo nasilju u 22 analizirana slučaja, a u svega nekoliko slučajeva prisustvo djeteta je razmatrano kao otežavajuća okolnost. Primjer pozitivne prakse je presuda iz Federacije gdje se kao posebno otežavajuća okolnost uzima činjenica da je počinitelj: (...) *sprovodio psihičko i fizičko nasilje u prisustvu maloljetnog djeteta, i pored toga što je oštećena napustila optuženog i smjestila se kod roditelja, a zatim i drugih članova porodice (...).*¹⁴⁰

137 Priručnik: *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 17.

138 Vidi čl. 208. KZ RS (*Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 49/03 i 67/13).

139 Krivični zakonik RS-a propisuje naprednije odredbe (član 190. stav 3: *nasilje u porodici i porodičnoj zajednici (...)* nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do deset godina) u odnosu na KZ FBiH i BD. Krivični zakon FBiH propisuje u članu 222. stav 4: (...) član obitelji teško tjelesno ozlijeđen ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je kazneno djelo iz st. 1. do 3. ovoga članka počinjeno prema djetetu ili maloljetniku, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina. Krivični zakon BD u članu 218. stav 4. ima istu odredbu i kaznu kao KZ FBiH.

140 Presuda u potpunosti anonimizirana.

Posebno otežavajuću okolnost u skladu sa Priručnikom predstavlja izvršenje djela nasilja u porodici nad ranjivom osobom (veoma stara osoba, mlada osoba, osoba sa invaliditetom, osoba koja ima imigrantski ili rezidentni status, pripadnost određenim etničkim skupinama).¹⁴¹

Vulnerabilnost osoba se temelji na većoj ovisnosti o drugima te uvjerenju da moraju udovoljiti zahtjevima drugih zbog *nedostataka* koje oni osjećaju da imaju.¹⁴² To ne mora biti tako samo kada je riječ o osobama sa invaliditetom, nego i starijim osobama ili osobama koje nemaju državljanstvo Bosne i Hercegovine. Vulnerabilne osobe percipiraju sebe slabim i bezvrijednim, najčešće nemaju znanja o nasilju u porodici, što sve direktno dovodi do njihove nemoćnosti da razumiju situaciju u kojoj se nalaze i nemogućnosti bijega.¹⁴³ U jednom slučaju, iako je nasilje vršeno nad osobom koja nije državljanica Bosne i Hercegovine, pri čemu joj je suprug oduzeo pasoš i papire i time pored fizičkog nasilja vršio i ostale oblike nasilja, sud ovu činjenicu nije smatrao otežavajućom okolnošću. Razlog može biti taj što vulnerabilnost u ovom slučaju nije fizički vidljiva te to što se ovoj problematici ne pristupa pažljivo.

8.1.4. Davljenje kao otežavajuća okolnost

Medicinska istraživanja pokazuju da je davljenje jedan od najsmrtonosnijih oblika fizičkog nasilja bez oružja. Davljenje predstavlja prekid krvotoka ili dotoka zraka u vratu, što dovodi do gušenja. Prekid dotoka kisika/krvotoka može dovesti do oštećenja mozga ili stvaranja krvnih ugrušaka – što dovodi do trenutne smrti, katastrofalnog oštećenja mozga ili smrti i do nekoliko sedmica kasnije. Davljenje je također najistaknutiji predznak budućeg smrtnog ishoda (ubistva).¹⁴⁴

141 Ibid., str. 21.

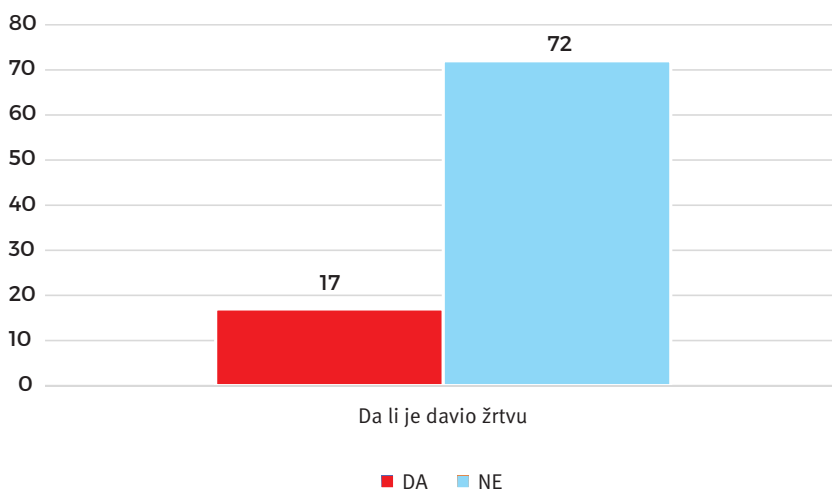
142 K. Šesto, M. Buljevac, Z. Leutar: Iskustva stručnjaka o nasilju nad osobama s invaliditetom, *Soc. psihijat*, vol. 43, br. 2, 2015: 59-66.

143 Ibid.

144 Gael B. Strack i Casey Gwinn, On the Edge of Homicide: Strangulation as Prelude (*Na ivici ubistva: davljenje kao preludij*), *Criminal Justice*, 26, br. 3, 2011: 3-4; Cheryl A. Thomas, *Legal Reform on Domestic Violence in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union (Zakonska reforma na temu nasilja u porodici u Centralnoj i Istočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom Savezu)*, stručni rad, dokument br: EGM/GPLVAW/20 08/EP01 (UN Ured u Beču, 12.05.2008., revidirano 17.06.2008.), 11. Jedna studija je pokazala da se ženama koje je njihov partner davio šanse da postanu žrtve pokušaja ubistva povećavaju za 700%, a šanse da postanu žrtve ubistva veće su za 800%. (Nancy Glass et al., Non-Fatal Strangulation Is an Important Risk Factor for Homicide of Women (*Nefatalno davljenje je važan faktor rizika od ubistva žena*), 35 *J. Emergency Med.* br. 3, 2008: 329)

U 17 analiziranih slučajeva u obrazloženju je navedeno da je počinitelj davio oštećenu, kako rukama tako i na druge načine, uključujući i davljenje punjačem mobitela, koji je oštećena prekinula rukama. Niti u jednom slučaju davljenje nije razmatrano kao otežavajuća okolnost.

Tabela 7.
Davljenje žrtve



Davljenje predstavlja specifičan oblik nasilja jer ima efekt zastrašivanja, gdje se žrtvi stavlja na znanje da je njen život pod direktnom kontrolom. S druge strane, ovaj oblik nasilja može imati veoma bitne fizičke posljedice, uključujući i smrtni ishod koji može nastupiti i nekoliko dana/sedmica nakon čina davljenja.¹⁴⁵ Ovoj okolnosti u Priručniku je posvećena posebna pažnja, s obzirom na njegovu težinu i moguće posljedice.¹⁴⁶ Svijest sudija i sutkinja koje su intervjuisane tokom istraživanja o težini čina davljenja na zavidnom je nivou, ali analiza presuda pokazuje da se davljenje ne cijeni niti jednom kao otežavajuća okolnost. Jedan od intervjuisanih sudija, koji je učestvovao u obukama na temu nasilja u porodici i promociji Priručnika, tokom intervjuja je naveo: *Davljenje kao akt jednog pojedinca prema drugom često ima za cilj i nastupanje smrti jer vrlo je tanka linija; čovjek može bez kiseonika izdržati 3-5*

145 Nenad Galić i Heather Huhtanen, ur., *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 18.

146 Ibid.

minuta u smislu da tijelo može izdržati a da ne ostavi neke trajne posljedice. Sad zamislite osobu ako je neko uhvati jednom ili sa obje ruke za vrat i da joj prekine dotok kiseonika u mozak kako se ta osoba u tom trenutku osjeća. Sve to treba cijeniti.

8.1.5. Zloupotreba položaja

Na osnovu preporuka Priručnika¹⁴⁷ te nakon provedenih obuka u saradnji entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca, intervjui ukazuju da su sutkinje i sudije iskristalizirale stav da se radi o otežavajućoj okolnosti, naročito ukoliko osoba zloupotrebljava svoj status da bi dodatno ugrozila položaj oštećene. Osobe koje se nalaze na javnim funkcijama, zbog prirode posla kojim se bave, imaju veću društvenu odgovornost da se pridržavaju zakona i nečinjenja krivičnih djela od ostalih građana i građanki. Tu se prije svega radi o policajcima, inspektorima, ljekarima i političarima. Također, postoji mogućnost da sud njihovu zloupotrebu pozicije moći/autoriteta cijeni kao otežavajuću okolnost, posebno sa stanovišta generalne prevencije.

Sve intervjuisane sudije i sutkinje su istakle da nečiji društveni status i obrazovanje ne tretiraju kao olakšavajuću okolnost nego da je smatraju otežavajućom, jer je ta osoba po samoj prirodi posla i stečenom obrazovanju svjesnija težine i opasnosti počinjenog djela, što umišljaj čini još ozbiljnijim: *Ja ako sam sudija ja sam sudija i mimo sudnice i samim time to nosi određenu odgovornost tako da taj društveni položaj treba cijeniti kao otežavajuću okolnost jer ako je neko ministar, premijer, sudija, tužilac, profesor itd. zaista bi morao imati veći stepen odgovornosti s obzirom na to što radi u odnosu na nekog ko to nije.*

Ni u jednoj analiziranoj presudi službeni položaj počinitelja se ne pominje kao olakšavajuća ili otežavajuća okolnost, što prema našem mišljenju predstavlja unapređenje u odnosu na naše ranije iskustvo kada se službeni položaj, iako rijetko, ipak nekada uzimao u obzir kao olakšavajuća okolnost.

147 Ibid., str. 20.



9. OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

9.1. Porodični status optuženog

Porodični status optuženog često se u presudama, uključujući i one koje se odnose na nasilje u porodici, cijeni kao olakšavajuća okolnost. Priručnik preporučuje da bi procjena porodičnog statusa optuženog kao olakšavajuće okolnosti trebala biti prihvatljiva samo izuzetno i to u situaciji ako je optuženi roditelj maloljetnog djeteta, uz dodatni uslov da djeca nisu svjedočila nasilju, te da se radi o izolovanom slučaju nasilja.¹⁴⁸ Porodični status se može cijeliti i kao otežavajuća okolnost u skladu sa zakonom, zavisno od oblika nasilja u porodici, jer nasilje ne samo da narušava skladne porodične odnose, već ostavlja dugotrajne posljedice na njene članove.

Analiza presuda je pokazala da je porodični status optuženog cijenjen kao olakšavajuća okolnost u 34 analizirane presude (36,95%). Pri tome se koristi formulacija *porodičan čovjek* čak i u situacijama kada je počinitelj ozbiljno ugrozio sigurnost članova i članica svoje porodice i nanio im teške fizičke ozljede. Istraživanje provedeno u BiH 2015. g. pokazalo je da su žene žrtve nasilja u porodici, koje su pokrenule krivičnopravni postupak, bile izrazito frustrirane razmatranjem okolnosti *porodični čovjek* kao olakšavajuće, smatrajući da je uvredljivo i ponižavajuće muškarca koji je počinio nasilje i prouzrokovao raspad porodice nazivati porodičnim čovjekom.¹⁴⁹

148 Ibid., str. 26.

149 Majda Halilović, *Preživjele govore...*



Mišljenje o tome kada bi se porodični status mogao cijeni kao olakšavajuća okolnost u slučajevima nasilja u porodici dao je jedan od intervjuisanih sudija: *Ako bih ja mogao izvući zaključak da se on npr. u odnosu na svoju djecu izuzetno lijepo ponaša, da je uzoran otac, da posvećuje vrijeme svojoj djeci, to bih mogao da definišem kao olakšavajuću okolnost, naravno u kontekstu i ostalih stvari koje sud cijeni.* Međutim, veoma je bitno da sud ovu okolnost dodatno obrazloži kako se ne bi poslala pogrešna poruka i kako žrtva nasilja ne bi bila dodatno viktimizirana sadržajem obrazloženja.

Na osnovu analize dostavljenih presuda, ipak možemo uočiti tendenciju promjene sudske prakse po pitanju ocjene porodičnog statusa optuženog kao olakšavajuće okolnosti. Evidentno je da se status porodičnog čovjeka ili oca sve manje cijeni kao olakšavajuća okolnost u slučaju nasilja u porodici. Prilikom intervjua sudija je istakao svoj stav o ovom pitanju: *Kod ovih drugih djela uzmemo u obzir činjenicu da je porodičan čovjek, ima nekih okolnosti koje kod nasilja u porodici ne možemo uzeti, oni u suštini su svi porodični jer je to nasilje u porodici.*

U jednoj od presuda, gdje je počinitelj osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvije godine i dva mjeseca za nasilje počinjeno nad suprugom i kćerkom, sud je naveo sljedeće: *(...) sud kao olakšavajuću okolnost nije cijenio činjenicu da je porodična osoba s obzirom da njegova porodica, supruga i dvoje djece pate zbog neodgovornog i nasilnog ponašanja optuženog.*¹⁵⁰ Ovo je formulacija koja pokazuje kako sud kroz presudu može svojim djelovanjem poslati poruku koja nedvosmisleno osuđuje nasilje u porodici.

Kada je u pitanju primjena Priručnika i njegov doprinos radu sudija, interesantno je mišljenje sudije koji sudi predmete nasilja u porodici preko deset godina: *Ja zaista sad moram biti samokritičan i reći nešto što je meni lično pomoglo u radu. Evo, na primjer, prije nego što smo počeli edukacije i ja sam navodio porodične i materijalne prilike, što je zaista paradoks, ali kada sam prošao ovu edukaciju, koja mi je zaista pomogla, zaista te porodične prilike jesu olakšavajuća okolnost, ali ne kod ovih krivičnih djela jer samim tim ako je neko muž ili otac ili brat ili sestra, to ima na težini ako neko povrijedi to...*

150 Presuda broj: 78 0 K 02501217Kž3.

dobro, život ili tijelo slučajno na ulici, na utakmici itd. Znači, to može biti samo otežavajuća okolnost. Međutim, i dan-danas ima sudija koji navode porodične prilike kao olakšavajuće okolnosti, a on pretukao, na primjer, suprugu.

9.2. Materijalne prilike optuženog

Slabe materijalne prilike i hraniteljska uloga optuženog u 34 slučaja razmatrala se kao olakšavajuća okolnost (najčešće u kombinaciji sa porodičnim statusom). Ova okolnost, i kada se cijeni kao olakšavajuća, ne bi trebala bitno utjecati na odmjerenje kazne u korist optuženog, jer hraniteljska uloga počiniocu nasilja daje poziciju ekonomske moći prema ostalim članovima porodice, što može biti bitna okolnost za nastavak nasilja.

Ova okolnost odražava ekonomsku stvarnost mnogih porodica u Bosni i Hercegovini.¹⁵¹ Ipak, ono što se mora izbjeći je da stanje uzrokovano teškim ekonomskim prilikama za sud bude objašnjenje ili opravdanje za činjenje nasilja.

Indikativno je da su u većini analiziranih presuda počinioci nasilja osobe slabijeg imovinskog stanja, nezaposleni ili sa niskim prihodima. Ova činjenica može ukazivati na situaciju da se nasilje češće dešava u porodicama slabijeg imovinskog stanja. Ipak, ovaj podatak neminovno ne znači da porodice boljeg imovinskog stanja nemaju sukobe, nego je moguće da se oni rješavaju na drugi način (razvod ili odlazak iz zajedničkog stana/kuće).

9.2.1. Bitno smanjena uračunljivost

Prema Priručniku, bitno smanjena uračunljivost trebala bi se cijeliti kao olakšavajuća okolnost samo u izuzetnim slučajevima definisanim krivičnim zakonodavstvom.¹⁵² Neophodno je da sud detaljno ispita pobude i uzroke

151 OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počilaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011.

152 *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 26.



stanja smanjene uračunljivosti počinioca. Ukoliko je djelo nasilja u porodici počinjeno u stanju bitno smanjene uračunljivosti usljed privremene ili trajne duševne bolesti, ta stanja predstavljaju zakonsku osnovu za blaže kažnjavanje.

S druge strane, u 30 predmeta nasilja u porodici (32,3%), počinitelj čini nasilje u stanju alkoholiziranosti. Sudovi bi takve okolnosti trebali pažljivije cijteniti prilikom određivanja sankcije,¹⁵³ jer se stanje smanjene uračunljivosti zbog zloupotrebe alkohola ne bi trebalo tretirati kao olakšavajuća okolnost, s obzirom na to da se tako daje svojevrsno *opravdanje* počinitelju za počinjeno nasilje. Međutim, problematična je činjenica da je u ovim predmetima u samo pet slučajeva izrečena mjera sigurnosti liječenje od ovisnosti.

Bitno smanjena uračunljivost je tretirana kao olakšavajuća okolnost u dva analizirana slučaja, a upravo u jednom takvom predmetu sud je odbio bilo kakva opravdanja za počinioca zbog njegovog alkoholiziranog stanja: *Sud nije našao okolnosti koje bi isključile krivičnu odgovornost optuženog, mada je imao u vidu da je optuženi tempore crimines bio bitno smanjeno sposoban da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima, ali ovako njegovo stanje ne isključuje krivičnu odgovornost za učinjeno krivično djelo, zato što se sam doveo u takvo stanje konzumiranjem alkohola a bio je svjestan i mogao da je shvati da je u takvom stanju agresivan i nasilan na šta je pristao.*¹⁵⁴


9.2.2. Iskazano kajanje

Kajanje predstavlja odnos optuženog prema izvršenom djelu, te se ova okolnost može cijteniti i kao olakšavajuća, ali i kao otežavajuća kada sud ocijeni da je kajanje neiskreno.¹⁵⁵ Analizom presuda možemo vidjeti da se kajanje cijtenilo kao olakšavajuća okolnost u 51 analiziranom slučaju (55,43%).

153 Ibid., str. 27.

154 Presuda u potpunosti anonimizirana.

155 Priručnik: *Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, str. 29.



Intervjui također ukazuju da sudije i sutkinje pokazuju oklijevanje prilikom uzimanja kajanja kao olakšavajuće okolnosti: *Kajanje može biti olakšavajuća okolnost, ali iskreno. Svaki sudija kad piše odluku kajanje mu je dobar argument da bude blaža sankcija ili primjerenija, ali kada sam ja pokušao... i vidim moraš iz čovjeka da izvlačiš riječi, pa sad se sve završilo, da li bi to ponovili ponovo, da li se sad kajete i koliko što ste to uradili... 90 posto ih teško izgovori da se kaje. Kad mu pojasnite da bi to trebalo da kaže jer mu ide u korist, tad to kažu, a ima ih i koji to neće da prevale preko jezika.*

Možemo zaključiti da sudije mogu da procijene koji počinalac se istinski kaje, a koji to kaže samo da bi dobio blažu sankciju. Odsustvo kajanja je zaista važan faktor u procjenjivanju odnosa počinoca prema krivičnom djelu i svakako je nešto što govori mnogo o profilu počinioca i njegovom odnosu prema počinjenom djelu, što je uzeto u obzir u jednoj od presuda u kojoj je odsustvo iskrenog kajanja tretirano kao otežavajuća okolnost: (...) *iako je optuženi priznao izvršenje krivičnog djela i isto je bilo dobrovoljno, svjesno i sa razumijevanjem, te izjavio da se kaje zbog učinjenog djela, sud je cijenio kao otežavajuću okolnost očigledno odsustvo iskrenog kajanja kao otežavajuće djelo.*¹⁵⁶ Vidimo da je jedna od preporuka Priručnika direktno primijenjena prilikom ocjene okolnosti slučaja.

Kajanje počinioci nasilja mogu koristiti, na savjet advokata, kako bi im sud ublažio kaznu. A kako pokazuje sudska praksa, oni to često rade. Međutim, važno je utvrditi da je ovo kajanje iskreno i da počinioci shvataju kakve su posljedice ovakvim djelom proizveli. Važno je i osobama koje kajanje koriste da bi izmanipulisali sud jasno staviti do znanja da sud prepoznaje ovakve taktike i da će samo cijeniti iskreno kajanje jer je djelo nasilja ozbiljno krivično djelo koje nosi teške posljedice za žrtve, porodice i društvo u cjelini.

9.2.3. Korektno ponašanje optuženog pred sudom

Korektno ponašanje optuženog pred sudom se očekuje od svakog optuženog, pa se ne bi trebalo ni cijeniti kao olakšavajuća okolnost kod donošenja odluke

156 Presuda u potpunosti anonimizirana.



o vrsti i visini krivične sankcije. Analiza presuda je, međutim, pokazala da su sudovi cijenili u 56,52% slučajeva korektno ponašanje optuženog pred sudom kao olakšavajuću okolnost. Imajući u vidu ovaj podatak koji proizilazi iz presuda, nameće se pitanje kojim razlozima se rukovode sudovi kada ovu okolnost smatraju kao olakšavajuću jer se disciplina stranaka podrazumijeva pred sudom i svako narušavanje discipline je kažnjivo.

10. ANALIZA KAZNENE POLITIKE KRIVIČNOG DJELA NASILJA U PORODICI

Prilikom provođenja analize kaznene politike neophodno je imati u vidu da izrečena kazna treba biti srazmjerna težini počinjenog djela.¹⁵⁷ Većina sutkinja i sudija smatra da je broj predmeta nasilja u porodici mali u odnosu na druge predmete općeg kriminaliteta, ali da je i primjetan porast broja slučajeva koji se odnose na ovo krivično djelo. Veći broj intervjuisanih sudija smatra da je do porasta došlo zbog medijskih izvještaja i djelovanja nevladinih i međunarodnih organizacija, čime je povećana svijest o opasnostima i značaju ovog djela.

Prilikom donošenja presuda u predmetima nasilja u porodici kada se sud opredjeljuje za odgovarajuću sankciju, bitno je imati u vidu prije svega svrhu krivičnih sankcija u skladu sa krivičnim zakonima (član 7. KZ FBiH,¹⁵⁸ član 41. stav 3. KZ RS,¹⁵⁹ član 7. KZ BD¹⁶⁰). U krivične zakone FBiH i BDBiH uveden

157 Sektor UN-a za unapređenje položaja žena u Odjelu za ekonomska i socijalna pitanja, *Handbook for Legislation on Violence Against Women (Priručnik za zakonodavstvo o nasilju nad ženama)*, 2010, na str. 50-1; UN-ov ured za pitanja narkotika i kriminala, *Proposed Revised Model Strategies and Practical Measures on Elimination of Violence Against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice (Prijedlog revidiranih modela strategija i praktičnih mjera za eliminaciju nasilja nad ženama u oblasti prevencije kriminala i krivičnog pravosuđa)*, mart 2009. godine, član 9(iii)-(iv) (dostupan na: <http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Expert-group-meeting-Bangkok/Revised-Model-Strategies-DRAFT-2-for-EGM-5-March2009.pdf>); vidjeti također Rezoluciju Generalne skupštine 52/86, *Crime Prevention and Criminal Justice Measures to Eliminate Violence Against Women (Prevenција kriminala i mjere krivičnog pravosuđa za eliminaciju nasilja nad ženama)*, A/RES/52/86, 2. februar 1998. godine.

158 Krivični zakon FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14. i 76/14.

159 Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 64/17.

160 Krivični zakon Brčko distrikta BiH, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 6/05, 21/10. i 9/13.

je od 2010. godine i element svrhe krivičnopравnih sankcija – *zaštita i satisfakcija žrtava krivičnih djela*.¹⁶¹

Dakle, u skladu sa krivičnim zakonima, svrha krivičnopравnih sankcija je višestruka. Sankcija treba imati preventivni utjecaj na druge da poštuju pravni poredak i ne čine krivična djela (generalna prevencija), treba utjecati na počinioca da ubuduće ne čini krivična djela (pojedinačna prevencija i rehabilitacija) i da izrazi društvenu osudu za počinjeno djelo, kroz izrečenu sankciju za počinioca.

Ukoliko uzmemo u obzir Preporuku Vijeća Evrope (Rec(2002)5),¹⁶² kojom se pozivaju države članice da preispitaju i pooštire sankcije za nasilje u porodici, te Konvenciju CAHVIO, možemo reći da je obaveza Bosne i Hercegovine, kao države potpisnice međunarodnih dokumenata, da na adekvatan način sankcionirše nasilje u porodici. U skladu sa Preporukom, strože kažnjavanje se treba naročito primjenjivati kada su u pitanju počinioci koji ponavljaju krivično djelo, ili oni koji više puta prekrše zaštitne mjere. Primjena navedenih smjernica bi povećala nivo povjerenja javnosti u pravosudni sistem, i ohrabrila žrtve nasilja da traže krivičnopравnu zaštitu i sankcionisanje počinitelaca.¹⁶³

Krivičnim zakonima propisuju se vrste kazni i predviđa da one mogu biti: kazna zatvora, kazna dugotrajnog zatvora i novčana kazna. Zakoni u BiH predviđaju i uslovnu osudu, kao mjeru upozorenja, koja se može izreći pod uslovima propisanim zakonom.¹⁶⁴ Osim toga, zatvor se može zamijeniti novčanom kaznom ili društveno korisnim radom, pod određenim uslovima.¹⁶⁵ Krivični zakoni također propisuju uslove pod kojima je moguće ublažavanje

161 Krivični zakon FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14. i 76/14; Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, brojevi 6/05, 21/10. i 9/13.

162 [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec\(2002\)5%20odbor%20ministara%20Vijeća%20Evrope%20državama%20članicama%20o%20zaštiti%20žena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20objašnjenjima.pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec(2002)5%20odbor%20ministara%20Vijeća%20Evrope%20državama%20članicama%20o%20zaštiti%20žena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20objašnjenjima.pdf).
Preuzeto: 20.11.2017. g.

163 Vidjeti: Vijeće Evrope, Rec (2002)5, *supra* fusnota 19, u paragrafu 58(f); također UNODC, *Prijedlog revidiranih modela strategija*, *supra* fusnota 17, član 9(a) bis; UN DAW/DESA, Priručnik, *supra* fusnota 17, na str. 52.

164 U ovom slučaju, sud izriče sankciju počiniocu, ali naređuje da se ona ne izvršava pod uslovom da počinitelj ne počinu novo krivično djelo u određenom vremenskom periodu. Vidjeti član 62. KZ FBiH, član 46. KZ RS i član 61. KZ BDBiH.

165 Član 43a i 44. KZ FBiH, član 34. KZ RS i član 44. BDBiH.

kazne, kako na osnovu zakona, tako i kada sud utvrdi postojanje *naročito olakšavajućih okolnosti*.¹⁶⁶

Dosadašnja istraživanja¹⁶⁷ pokazuju da sankcionisanje krivičnog djela nasilja u porodici ne možemo ocijeniti kao zadovoljavajuće te se nameće pitanje da li se takvim sankcionisanjem postiže svrha generalne i specijalne prevencije. Naime, pravosudni odgovor ima veoma značajan efekt, kako za žrtvu tako i za počinioca, jer predstavlja društvenu osudu ili pak društveno tolerisanje određenih ponašanja.

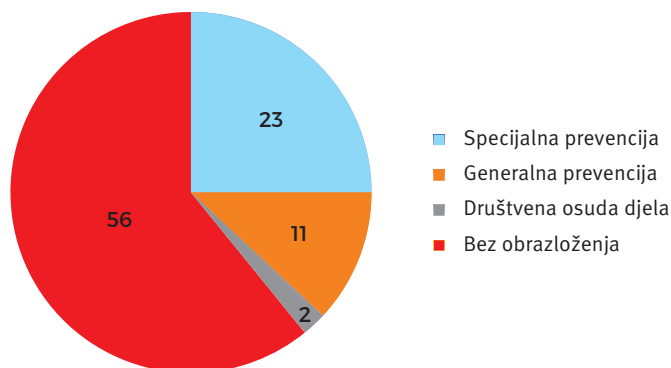
Ukoliko se ovi podaci uporede sa zakonskim okvirom izricanja sankcija za krivično djelo nasilja u porodici, može se zaključiti da se zatvorske kazne koje su sudovi izrekli počiniocima ovog krivičnog djela kreću u okviru zakonskog minimuma ili su ispod njega, pa čak i u situacijama sticaja krivičnih djela (nasilje u porodici sa drugim krivičnim djelima). Analiza pokazuje da se sudovi uglavnom opredjeljuju za uslovne osude bez obzira na kvalifikovane oblike krivičnog djela nasilja u porodici.

Prilikom analize evidentirano je da u 56 presuda, od ukupno 92, sud nije dao obrazloženje svrhe izrečene sankcije. U 11 presuda je obrazloženo da je svrha sankcije generalna prevencija, u 23 presude kao svrha je navedena specijalna prevencija, te u dvije presude – društvena osuda krivičnog djela.

166 Izvještaj OSCE-a.

167 OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počilaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011. i Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*

Grafikon 3.
Svrha kažnjavanja



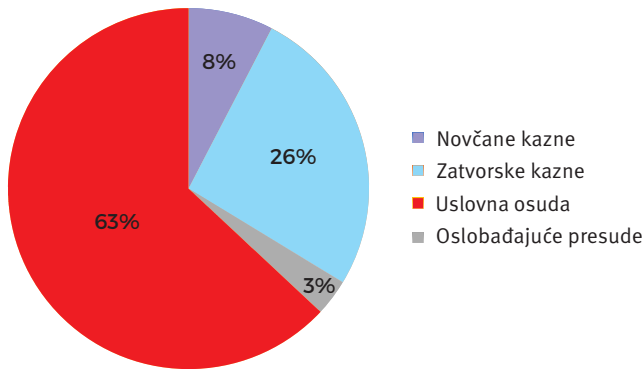
Istraživanje pokazuje da kazne koje se izriču izvršiocima krivičnog djela nasilja u porodici ukazuju na tendenciju blagog kažnjavanja, nerijetko ispod zakonskog minimuma, što je i analiza presuda pokazala. Ranija istraživanja također potvrđuju blagu kaznenu politiku.¹⁶⁸

Od ukupnog broja prikupljenih predmeta, analizirane su krivičnopravne sankcije kod 92 prvostepene presude (općinski i osnovni sudovi), te 13 drugostepenih presuda (kantonalni i okružni sudovi).

Kada su u pitanju izrečene sankcije, to su: 24 zatvorske kazne (25,8%), 58 uslovnih osuda, (62,4%), 7 novčanih kazni (7,5%) i tri oslobađajuće presude (4,3%). Najduža izrečena zatvorska kazna je 2 godine i 10 mjeseci, a najkraća mjesec dana. Analiza drugostepenih presuda je pokazala da je samo jednom naloženo ukidanje presude, dok su sve druge presude potvrđujuće, te da je u 8 slučajeva potvrđena zatvorska kazna.


¹⁶⁸ OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011. i Aleksandra Petrić i Dženana Radončić, *Izveštaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*

Grafikon 4.
Vrsta sankcije



Intervjui su također pokazali da sudije smatraju da kaznena politika jeste blaga, ali da je ona rezultat generalnog stava prema nasilju u porodici i odraz socio-ekonomskih prilika u našoj zemlji: *Nama nisu u prvom planu te sankcije jer mjerama lice dobija zaštitu, znači ništa sad neće dobiti taj muškarac ili žena koja je žrtva nasilja u porodici time što će neko koga je udario ili povrijedio platiti neku kaznu koju on obično i nema da plati. Ili što će otići mjesec, dva dana u zatvor. Prvo će izgubiti tog hranioca porodice, osim ako ti porodični odnosi nisu toliko poremećeni da je dobro što je on otišao iz kuće.*

S druge strane, evidentna je promjena stava po pitanju kaznene politike, prije svega kod intervjuisanih sudija i sutkinja mlađe životne dobi, koji smatraju da blaga kaznena politika ne doprinosi zaštiti žrtve od nasilja. Intervjuisani sudija, koji je imenovan na sudsku poziciju prije četiri godine, iznio je svoje mišljenje o kaznenoj politici: *Faktički pokušavam da oštećenu stranu dovedem u poziciju da se što bolje osjeća tokom suđenja i pokušavam da preventivno djelujem da ne bi došlo do neke eskalacije nasilja na samom suđenju i lično sam mišljenja da je nasilje u porodici definitivno ozbiljan problem, nije kao ostala krivična djela. Iz tog razloga nisam neko ko je za opciju blažih kazni kad je u pitanju nasilje u porodici upravo zbog generalne prevencije, jer to nasilje u porodici, osim negativnog efekta na samog oštećenog, ima i na porodicu u cjelini i na ostale u društvu.*



Stav drugog sudije – koji na krivičnom referatu radi oko dvije godine – o kaznenoj politici je sljedeći: *Samo izricanje sankcije ima i generalnu i specijalnu prevenciju i upravo je cilj zakonodavca da tim kaznenim rasponom da ovlasti sudiji da na takav način utiče sa porukom društvu da nasilje u porodici je izuzetno loš fenomen i samim tim da ne bi se trebalo opredjeljivati za blaže kazne jer bi to na neki način bila poruka ljudima da i ukoliko se nađu u poziciji da mogu da izvrše nasilje u porodici da to neće biti ozbiljno sankcionisano. Iz tog razloga smatram da čak možda ni uslovna osuda nije rješenje, ali obzirom da je uslovna osuda mjera upozorenja, pa ako je neko neosuđivan, mi se vjerovatno nađemo u poziciji da razmišljamo i o uslovnim osudama.*

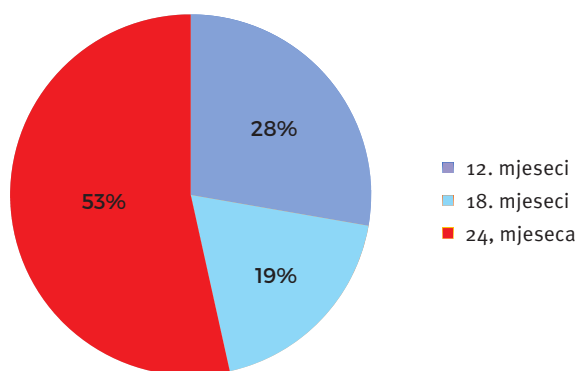
10.1. Zatvorske kazne

Od ukupno analizirane 92 prvostepene presude, izrečene su 24 zatvorske kazne (25,8%). Prosječna dužina trajanja zatvorskih kazni je osam mjeseci, od kojih je najniža mjesec dana te najviša dvije godine i 10 mjeseci. Međutim, najčešće trajanje zatvorske kazne za krivično djelo nasilja u porodici je tri mjeseca, koje je izrečeno u 50% slučajeva. Analiza je pokazala da su zatvorske kazne u 60% slučajeva izrečene kada optuženi nije priznao krivično djelo. Naprimjer, za sličan činjenični opis i istu pravnu kvalifikaciju optuženi je, ukoliko nije priznao krivično djelo, dobio 10 mjeseci, dok je u slučaju priznanja krivice dobio četiri mjeseca. Najviša zatvorska kazna u slučaju priznanja krivice je osam mjeseci. Bitno je spomenuti da se zatvorske kazne izriču kada dijete vrši nasilje nad roditeljem, tačnije u ukupno 34,5% slučajeva. U 8,33% slučajeva sud je izrekao zatvorsku kaznu kada je roditelj osuđen za vršenje nasilja nad maloljetnim djetetom.

10.2. Uslovne osude

Od 92 ukupno analizirana predmeta, izrečeno je 58 uslovnih osuda, odnosno 62,4%. Krivični zakoni propisuju rok provjere koji se kreće od godinu dana do pet godina.¹⁶⁹ Kod izrečenih uslovnih osuda, kod 31 počinioca je rok provjere određen u trajanju od dvije godine (53,4%), kod 16 počinitelja u trajanju od jedne godine (27,59%), dok je 11 počinitelja dobilo rok provjere od godinu dana i šest mjeseci (19%).

Grafikon 5.
Rok provjere uslovne osude




Analiza Misije OSCE-a je pokazala da je od ukupno 289 predmeta koji su bili obuhvaćeni monitoringom, u 223 predmeta odnosno 77,2% izrečena uslovna osuda.¹⁷⁰ U odnosu na analizu iz 2011. godine, možemo primijetiti da je broj uslovnih osuda smanjen za 14,8%. Rezultati OSCE-ove analize pokazali su da se uglavnom izriče kraće vrijeme provjeravanja, i to od godinu dana.¹⁷¹ Analiza je pokazala da je rok provjere produžen jer preovladava rok provjere od dvije godine (53,4%). Uslovna osuda kao mjera upozorenja ima svrhu sankcionisanja, ali i preveniranja nastavka činjenja krivičnih djela. Svrha uslovne osude postoji samo ukoliko je počiniocu krivičnog djela izrečena jedanput sa

¹⁶⁹ Član 62, stav (1) KZ FBiH, član 46, stav (1) KZ RS i član 61, stav (1) KZ BDBiH.

¹⁷⁰ OSCE, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelja nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Misija OSCE-a, 2011.

¹⁷¹ Ibid.



ciljem upozorenja, dok svako sljedeće sankcionisanje iste osobe uslovnom osudom gubi smisao, posebno kod krivičnog djela nasilja u porodici. Također, uslovna osuda ima svrhu samo ukoliko postoji mehanizam nadzora, koji se rijetko koristi.

10.3. Izricanje novčane kazne

Novčana kazna je izrečena u sedam analiziranih slučajeva (7,5%). U jednom slučaju novčana kazna je iznosila 2000 KM, a u ostalih šest 500 KM.

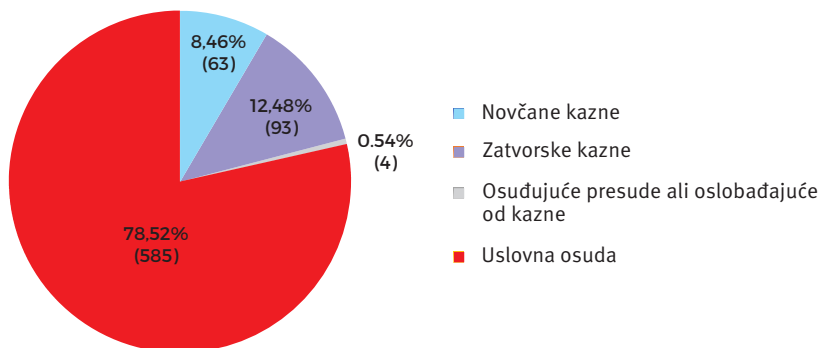
Interesantno je navesti da je više od 60% počilaca bilo oslobođeno plaćanja troškova postupka, zbog loše imovinske situacije, te je 13 počilaca trebalo platiti *simbolični iznos* troškova postupka u iznosu od 50 KM.

Analiza pokazuje da je broj zatvorskih kazni za krivično djelo nasilja u porodici povećan, ali da i dalje preovladavaju uslovne osude, čak i u slučajevima kada uslovna osuda ne korespondira težini izvršenog djela. Takva tendencija se može dovesti u vezu sa provedbom Priručnika, jer u obrazloženjima presuda u kojima se izriče zatvorska kazna nerijetko možemo primijetiti ocjenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u skladu sa preporukama iz Priručnika.

10.4. Generalni pregled analiziranih presuda za 2016. godinu

Iz analize statističkih podataka koji se odnose na generalni broj krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini izrečenih 2016. godine, možemo primijetiti da je najčešće izrečena sankcija uslovna osuda, i to u 78,52% slučajeva. Novčana kazna je izrečena u 8,46% slučajeva te zatvorska kazna u 12,48%.

Grafikon 6.
Nasilje u porodici - Presude u BiH u 2016. godini



Posebno zanimljivi podaci su oni koji se odnose na cjelokupno stanje u Bosni i Hercegovini koji se tiču reagiranja pravosudne zajednice u predmetima nasilja u porodici. Statistički podaci kojima smo dobili pristup uz odobrenje VSTV-a pokazuju da su u Bosni i Hercegovini tokom 2016. godine ostale 322 neriješene prijave iz 2015. ili prethodnih godina.

U 2016. godini je u Bosni i Hercegovini ukupno prijavljeno 1636 slučajeva nasilja u porodici. Naređenih istraga je bilo 1231, dok je naredba o nepokretanju istrage ili obustavi istrage bilo 734. Podignutih optužnica je bilo 731, dok je potvrđenih optužnica 749. Navedeni podaci nam pokazuju da se više od 50% prijavljenih slučajeva nasilja u porodici ne procesuiraju, te da samo dio nasilnika bude kažnjen za svoje djelo, posebno ukoliko uzmemo u činjenicu da se prijavi samo manji dio slučajeva porodičnog nasilja.



11. KAZNENI NALOG

Presuda sa izdatim kaznenim nalogom odnosi se na poseban skraćeni krivični postupak bez održavanja glavnog pretresa. Tužilac dostavlja sudu optužnicu sa prijedlogom za izdavanje kaznenog naloga kojim se predlaže izricanje određene sankcije koja, u skladu sa krivičnim zakonima, može biti uslovna osuda ili novčana kazna, kao i mjera bezbjednosti. Izdavanje kaznenog naloga ima za cilj ekonomičnost postupka i donošenje presude bez provođenja glavnog pretresa.

Kazneni nalog tužilaštvo predlaže za predmete gdje je zaprijećena kazna zatvora do pet godina. Sudija pojašnjava posljedice počiniocu – prije svega kroz informaciju da će biti uvršten u registar nasilnika odnosno da je krivično osuđivan, odnosno da će naredne dvije godine imati taj podatak. Međutim, kazneni nalog za žrtvu prije svega znači nemogućnost svjedočenja i nemogućnost obrazlaganja posljedica koje je na nju imalo izvršeno nasilje.

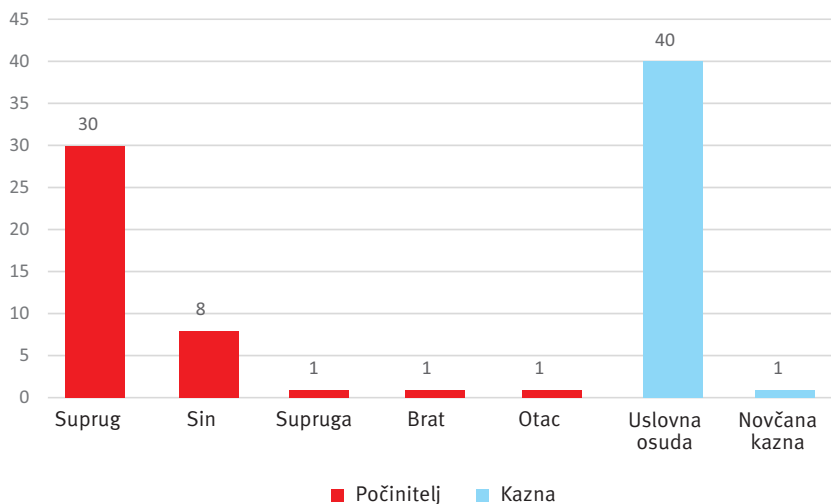
Ovo krivično djelo je specifično i po tome što uglavnom samo višestruki ponavljači ili slučajevi gdje je došlo do teške posljedice završe sa strožom kaznom pred sudovima. Većina predmeta nasilja u porodici (oblici krivičnog djela nasilja u porodici sa zakonskom zaprijećenom kaznom zatvora do pet godina) uglavnom u tužilaštvima završi sa optužnicom sa kaznenim nalogom u okviru kojeg se predlaže sudu sankcija za optužene (uslovna osuda ili novčana kazna) gdje je uloga sudije, ako potvrdi takvu optužnicu, bitno pojednostavljena. Sve se može završiti na jednom ročištu ako optuženi prizna krivnju i prihvati predloženu sankciju bez prisustva oštećenih.


Najkasnije osam dana nakon potvrđivanja optužnice sudija poziva optuženog na ročište da se izjasni u pogledu krivnje, kao i predložene sankcije. Ukoliko

optuženi izjavi da je kriv i prihvati predloženu krivičnopravnu sankciju, sudija će pristupiti utvrđivanju krivice po osnovu izjave optuženog i dostavljenih dokaza, pa ukoliko utvrdi krivicu, sudija će presudom izdati kazneni nalog u skladu sa optužnicom, što znači da ne može izreći krivičnopravnu sankciju koju tužilac nije tražio. Obrazloženje te presude se ograničava na dokaze i razloge koji opravdavaju izdavanje kaznenog naloga i oni se ukratko navode.

U sklopu istraživanja ukupno je analiziran 41 kazneni nalog. U ukupno 30 slučajeva oštećena je bila supruga (u četiri slučaja vanbračna supruga). U ostalih 11 slučajeva nasilje je izvršeno nad suprugom i kćerkom, u jednom slučaju nad suprugom i majkom, u jednom slučaju nad suprugom, punicom i djetetom, te je u jednom slučaju nasilje izvršeno nad bivšom suprugom. Oštećeni su u osam slučajeva bili roditelji počinitelaca, najčešće majka (5 slučajeva). U jednom slučaju nasilje je izvršeno nad djetetom muškog spola. U jednom slučaju brat je izvršio nasilje nad sestrom, dok je u jednom slučaju nasilje izvršila supruga/majka nad mužem i djetetom. Iz navedenih podataka vidimo da je u 40 slučajeva izvršilac muškarac (97,56%). Počinitelj nasilja u 30 slučajeva je suprug (bračni ili vanbračni). U osam slučajeva je sin, u jednom supruge, u jednom brat, te je u jednom počinitelj bio roditelj (otac). Izrečeno je ukupno 40 uslovnih osuda te jedna novčana kazna.

Tabela 8.
Kazneni nalog - analiza 41 naloga






Izrečene uslovne osude su se kretale u rasponu od utvrđene kazne zatvora u trajanju od dva mjeseca uz rok provjere od godinu dana (6 osuda), tri mjeseca uz rok provjere od godinu dana (25 osuda), šest mjeseci uz rok provjere od godinu dana (1 osuda), četiri mjeseca uz rok provjere od godinu dana (1 osuda), pet mjeseci uz rok provjere od godinu dana (1 osuda), osam mjeseci uz rok provjere od godinu dana (1 osuda), tri mjeseca uz rok provjere od dvije godine (2 osude), šest mjeseci uz rok provjere od dvije godine (2 osude), četiri mjeseca uz rok provjere od dvije godine (1 osuda).

Analiza razmatranih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u kaznenim nalogima je pokazala da je na strani počinioca cijenjen niz olakšavajućih okolnosti koje su nerijetko bile u suprotnosti sa prirodom i intenzitetom počinjenog djela. S druge strane, analiza je pokazala da niti u jednom slučaju nije cijenjena **nitijedna otežavajuća okolnost**.

U jednom od slučajeva, gdje je suprug počinio nasilje nad suprugom, *nakon verbalnog vrijeđanja nazivajući je kurvom, psujući joj majku i porodicu, što je kod oštećene izazvalo strah i uznemirenje, pa se zaključala u sobu, nakon čega je osumnjičeni provalio u vrata i ušao u sobu, te istjerao svoju suprugu i njihovo malodobno dijete (...) pritom joj govoreći da nosi svoje kopile te prijeteći joj da će je sasjeći sjekirom,*¹⁷² sudija je kao olakšavajuće okolnosti prihvatio priznanje djela, raniju neosuđivanost, mladost, činjenicu da je počinitelj otac dvoje djece, nezaposlen, dok otežavajućih okolnosti nije našao. Sudija za prethodno saslušanje, dakle, nije cijenio kao otežavajuće okolnosti prisustvo maloljetnog djeteta niti prijetnju oružjem.

Izricanje kaznenog naloga je analizirano i u okviru provedenih intervjua. Preovladava stav da kazneni nalog, iako efikasan kada je u pitanju skraćeno trajanje postupka, može imati negativan efekt kako na žrtvu tako i na počinioca. Intervjuisane sudije smatraju da je postotak predmeta koji završe izricanjem kaznenog naloga visok, ali da je to pitanje koje je relevantno za tužilaštvo, a ne za sudove.



Prilikom intervjua sudija se osvrnuo na izricanje kaznenog naloga sljedećim riječima: *Rijetki su slučajevi, to mora biti višestruki ponavljač ili neka teška posljedica, da krivično djelo nasilja u porodici dođe na suđenje. Znači, većina tih predmeta ide po kaznenom nalogu. Posao sudije je tu sužen. Sudija samo predoči optužnicu, prihvata li krivicu i prihvata li kazneni nalog. Oni obično to prihvate i sudija samo prepíše tu sankciju, čak i ne može mnogo odlučivati o sankciji. Sama ta činjenica nam govori da kod tužilaca ta svijest još nije razvijena.*


Drugi intervjuisani sudija je naveo: *Nisam pristalica kaznenih naloga, to je samo jedan inicijalni akt koji sud može ali ne mora da prihvati, može rješenjem potvrditi optužnicu i odbiti izdavanje kaznenog naloga. U svakom slučaju, ako bi to bila optužnica sa kaznenim nalogom kada su u pitanju krivična djela nasilja u porodici mora biti obrazloženo zašto je izdat kazneni nalog.*

Bitno je naglasiti da je stav suda u odnosu na optužnicu sa kaznenim nalogom veoma važan jer sud ima zakonsku mogućnost da cijeni opravdanost prihvatanja takve optužnice i ako okolnosti slučaja nasilja u porodici ukazuju na ozbiljnost i dugotrajnost takvih radnji u odnosu na oštećene, moguće je voditi redovan postupak gdje će se na glavnom pretresu izvoditi svi dokazi i na kraju donijeti odgovarajuća sankcija.

11.1. Stavovi o kaznenoj politici intervjuisanih sudija i sutkinja

Većina intervjuisanih sudija i sutkinja smatra da je kaznena politika u slučajevima nasilja u porodici izuzetno blaga prema počiniocu, ali i da se uklapa u generalnu sliku kaznene politike u BiH. Većina sudija i sutkinja smatra da je tokom proteklih godina došlo do generalne, duboke društvene promjene stava po pitanju krivičnog djela nasilja u porodici. Izmjene zakonodavstva, ali i mediji, te djelovanje nevladinih i međunarodnih organizacija utjecali su na rad pravosudnih organa i razmatranje slučajeva nasilja u porodici.

Zajednički stav intervjuisanih sudija jeste da je tokom protekle dvije-tri godine usvojena oštrija kaznena politika. Zatvorske kazne su češće i duže,



uslovne osude se izriču na duži vremenski period, te se na kažnjavanje sve više gleda i kao na vid generalne prevencije nasilja u porodici – što je i jedna od najznačajnijih funkcija pravosuđa. Tokom intervjuja sudija je naveo: *Prije pet godina je bila rijetkost čuti da je neko otišao u zatvor zbog nasilja u porodici, ali je to danas uobičajena praksa na ovom sudu.*

Provedene obuke o temi nasilja u porodici, koje su organizovali entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, te priprema, promocija i distribucija Priručnika evidentno su utjecale na sudske odluke i razumijevanje specifičnosti ovog krivičnog djela, uključujući učestalost povlačenja iskaza žrtve ili odbijanje žrtve da svjedoči pred sudom.

Intervjuisana sutkinja Osnovnog suda u Sarajevu je navela: *Ja sam možda i drugačija od svojih kolega u odnosu na nasilje u porodici. Ja se često šalim na svoj način da se ponašam kao žena koja je bila zlostavljana i zato sam upravo izdvojila presude od 2006. do 2016. Evo i presude iz 2011. da vidite otprilike kako ja to posmatram. Tu je presuda K.S. Sve su presude potvrđene. Maltretiranje, nasilje u porodici po članu 222. stav 2. u vezi stava 1, kazna zatvora 10 mjeseci zbog maltretiranja supruge.*

U nastavku razgovora sutkinja je naglasila da je tokom karijere izrekla veći broj zatvorskih nego uslovnih kazni za krivično djelo nasilja u porodici jer smatra da je to jedno od najtežih krivičnih djela, jer je počinilac član porodice, osoba kojoj vjerujete i sa kojom živite: *Ne zanima me da li je ranije osuđivan ili nije osuđivan. Vjerujte mi, za mene je to apsolutno nedopustivo. Svjesna sam momenta u kojem živimo, svjesna sam da su ljudi neuposleni i posttraumatskog sindroma i kod žena i muškaraca, svjesna sam kriza kojekakvih, ali ove stvari, jednostavno, za mene su nedopuštene.*

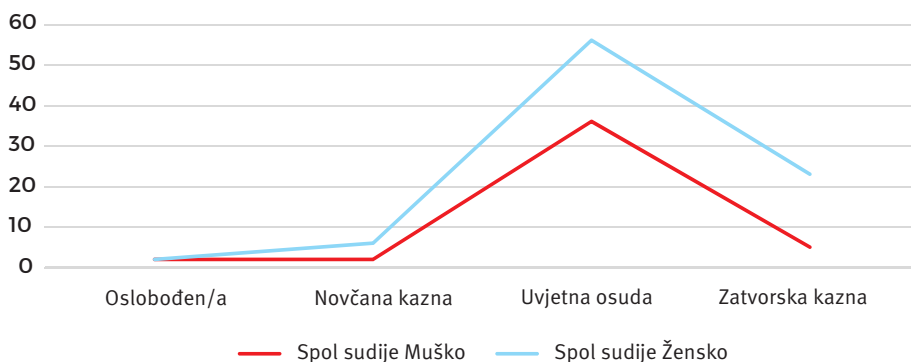
Analiza presuda, odnosno korelacija varijable spola sudija/sutkinja i krivične sankcije pokazala je da su sutkinje strože kada je riječ o izricanju zatvorskih kazni. Rezultati su bili statistički signifikantni, što zaista pokazuje da sutkinje kada je u pitanju nasilje u porodici obraćaju pažnju više na detalje nasilja. Intervjuima je također ustanovljeno da sudije rjeđe izriču zatvorske kazne i skloniji su mišljenju da se problem u porodici može efikasnije regulisati



izricanjem uslovne osude. Intervjuisana sutkinja je iznijela svoju percepciju riječima: *Nastoje to riješiti uvjetom, ne znam u čemu je stvar. U svakom slučaju mogu reći da sam primijetila da su žene rigoroznije u odnosu na to. Muškarci teško izreknu zatvor za takvo nešto. Vjerovatno znate.*

Intervjuisana sutkinja, koja je izrekla i najdužu zatvorsku kaznu u okviru analiziranih predmeta, iznijela je svoj stav o promjeni stava u kaznenoj politici: *Mi smo počeli da izričemo drastične kazne, ne drastične, već adekvatne stepenu krivične odgovornosti optuženog. Ja sam mu izrekla kaznu zatvora u trajanju od dvije godine, to je 2016. godine, i juče mi je taj predmet bio i izdržava kaznu zatvora i izrekla sam isto 2016. godine kaznu zatvora od jedne godine i osam mjeseci. Radilo se o nasilniku koji je bitno smanjeno uračunljiv jer boluje od epilepsije, dovodi se u alkoholisano stanje i tad je bitno smanjeno uračunljiv, ali nasilje čini samo u svojoj porodici. Nigdje drugo. Ja mu to nisam uzela kao posebnu olakšavajuću okolnost nego sam to cijenila u kontekstu sve te dugotrajnosti nasilja koju on čini nad članovima porodice, pogotovo prema maloljetnoj djeci. Dobio je godinu i osam mjeseci i mislim da je trebao stupiti na izdržavanje kazne zatvora.*

Tabela 9.
Kaznena politika - spol sudije



12. PREPORUKE ZA NASTAVAK EDUKACIJA ZA SUDIJE I TUŽITELJE

Intervjuisane sudije i sutkinje su se složile da su kontinuirane obuke najbolji način unapređenja sudskog odgovora na nasilje u porodici. Sudije su naglasile važnost nastavka edukacija policije i tužilaštva, koji predstavljaju izuzetno važnu kariku u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici.

Prisutno je i mišljenje da je edukacija sudija samo dio sistema obuka koji mora biti uspostavljen da bi se preveniralo nasilje u porodici. Intervjuisana sutkinja je navela: *Potrebne su edukacije, ne samo djevojaka, treba da se radi edukacija mladih ljudi. Općenito. To je problem svih nas. Vi ćete hiljadu puta naći probleme, čujete u svojoj zgradi da se nešto dešava u drugom stanu, pa će ljudi reći nemojte se miješati, to je njihova porodična stvar. Nije njihova porodična stvar, to je član društva. To je osoba sa kojom sutra nas dvije trebamo da komuniciramo, koja treba da odgaja svoje dijete, koja treba da radi da bude zdrava zbog tog djeteta, da doprinosi društvu na bilo koji mogući način. Da bude ljubazna prema komšijama a ne da cijela zgrada bježi od te žene jer više nije normalna. To je sve vezano. Širok je spektar tog problema. Ovakav način percepcije nasilja u porodici je ohrabrujući, jer upućuje na zaključak da pojedine sudije i sutkinje razumiju kompleksnost, dubinu i posljedice nasilja u porodici.*



Obuke entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca veoma su bitne za unapređenje rada sudija i tužilaca. Iako se rijetko organizuju specijalizirane obuke (npr. simulacija suđenja), primjetan je pomak u razumijevanju ove tematike. Atlantska inicijativa je tokom proteklih pet godina organizovala preko petnaest obuka kojima je cilj bila promocija Priručnika i samim tim unapređenje odgovora na nasilje u porodici. Edukacije predstavljaju jedan od najboljih načina za unapređenje prakse, te je rad entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca ključan za nastavak održive prakse organizacije obuka i razmjene prakse sudija i tužilaca o ovom krivičnom djelu.

Upravo su organizovane edukacije omogućile bolje razumijevanje pitanja nasilja u porodici u sudskoj praksi, što nam pokazuje i činjenica da se za krivično djelo nasilja u porodici izriču više kazne nego što je to bio slučaj u prethodnim godinama. Edukacije su također doprinijele i boljem razumijevanju značaja odmjerenosti olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u slučajevima nasilja u porodici, što je bio i jedan od ključnih zadataka Priručnika. Pooštavanje kaznene politike i stav suda koji se reflektuje u presudama također može utjecati na odvratanje nasilnika od činjenja ovog krivičnog djela.